תמונת מצב חברתית 2009

ד"ר שלמה סבירסקי | אתי קונור־אטיאס | האלה אבו חלא ||| דצמבר 2009

ת.ד. 36529, תל אביב 61364
טלפון: 03-5608871
פקס: 03-5602205
www.adva.org
advainfo@bezeqint.net

הוועד המנהל
ד"ר יוסי דהאן, יו"ר
גב' גילברט פינקל (מ.א.), גזברית
פרופ' איסמעיל אבו־סעד
ד"ר ניצה ברקוביץ
פרופ' יוסי יונה
פרופ' אורן יפתחאל
פרופ' יוברט לוי־יון
פרופ' ריקי סויה
ד"ר יצחק ספורטא
ד"ר דני פילק
ד"ר רחל קלוש
פרופ' אורי רם

ועדת הביקורת
עו"ד עובדיה גולסטני
עו"ד דורי ספיבק

צוות
מנהלת: ברברה סבירסקי
מנהל אקדמי: ד"ר שלמה סבירסקי
רכזת מחקר: אתי קונור־אטיאס
חוקרת: עו"ד נוגה דגן־בוזגלו
כלכלנית: האלה אבו חלא
כלכלנית: סאפא אגבריה
חוקרת: יעל סלייטר
רכזת־עמיתה, פורום נשים לתקציב הוגן: יעל חסון
רכזת־עמיתה, פורום נשים לתקציב הוגן: מייסון בדווי
לוביסטית, פורום נשים לתקציב הוגן: ולריה סייגלשיפר
מנהלת הדרכה: נלי מרקמן
מנהלת משרד: מירה אופנהיים

דו"ח זה הוכן הודות לסיוע של

Ford Foundation
MAZON: A Jewish Response to Hunger
Heinrich Boell Foundation

מרכז אדוה נתמך על־ידי

הקרן החדשה לישראל
Jacob & Hilda Blaustein Foundation
Heinrich Boell Foundation
Naomi & Nehemiah Cohen Foundation
Nathan Cummings Foundation
Friedrich Ebert Stiftung
Ford Foundation
Hadassah Foundation
Mr. Howard Horowitz and Ms. Alisse Waterston
Israel Delegation of the European Commission
Daphna Izraeli Fund
Kahanoff Foundation
Levi Lassen Foundation
MAZON: A Jewish Response to Hunger
Middle East Dialogue/Richard Goodwin
National Council of Jewish Women
Women's Giving Foundation of Baltimore

מבוא

שנת 2009 התאפיינה במאמץ כלל־עולמי לבלום את המשבר הפיננסי והכלכלי הגדול שפרץ בסוף 2008. עם כתיבת שורות אלה יש הצטברות של סימני התייצבות ואף צמיחה מחודשת, אך קשה לצפות כמה זמן תימשך ההתאוששות ומה יהיה אופייה.

ישראל נפגעה מן המשבר פחות מארצות אחרות, אך גם כך הפגיעה לא היתה זניחה כלל וכלל: אחרי ארבע שנים – 2004–2007 – של צמיחה בשיעור שנתי ממוצע של 5% ומעלה, ירד שיעור הצמיחה ב־2008 ל־4.0% וב־2009 ל־0%. שיעור האבטלה, שהלך וירד בשנות הצמיחה עד שהגיע אל מתחת ל־6.0% באמצע 2008, שב לגדול והגיע ל־8% ברבעון השני של 2009. החסכון הפנסיוני של ציבור העובדים בישראל איבד במשבר את כל התשואה שהשיג בשנות הצמיחה; אמנם, חלק גדול מן ההפסד הושב עם התאוששות שוק ההון ב־2009, אולם עובדים שהגיעו לגיל פרישה בתקופת המשבר, או שפדו את קופות הגמל שלהם, נפגעו מאוד.

המשבר הפיננסי והכלכלי העולמי לא היה המשבר היחיד שידעה ישראל בעשור האחרון. בשנים 2001–2003 שרר בארץ מיתון חמור עוד יותר, שהחל עם פקיעת בועת ההיי טק בעולם והלך והעמיק כתוצאה מן האינתיפאדה השנייה. בנק ישראל קבע אז כי אותו משבר היה החמור והממושך ביותר שידעה ישראל מאז היווסדה. על רקע זה קל להבין את קביעתו של בייגה שוחט, שר האוצר לשעבר, כי מבחינתה של ישראל, מפת הדרכים (התכנית לפתרון הסכסוך הישראלי־פלסטיני שהציע הנשיא האמריקני ג'ורג' וו. בוש) היא התכנית הכלכלית הטובה ביותר לישראל.

המשבר של תקופת האינתיפאדה והדרכים שבהן בחרה הממשלה להתמודד עמו העמיקו את האי שוויון בחברה הישראלית: הדוגמאות הבולטות ביותר הן הפגיעה ברשת הביטחון הסוציאלי, שהגדילה את תחולת העוני, והקיצוצים בתקציבי החינוך וההשכלה הגבוהה, שפגעו במי שאינם יכולים לממן לילדיהם תשלומים שדורשים מוסדות שתקציבם קוצץ.

המשבר הנוכחי משפיע גם הוא באופן שונה על חלקים שונים באוכלוסייה: בשנת 2008, הכנסות העשירון העליון של משקי הבית עלו, אם כי במעט – אך הכנסותיהם של כל שאר עשירוני משקי הבית ירדו.

כמו כן, עובדים רבים איבדו את מקומות העבודה שלהם בעקבות קריסת מפעלים. מנגד, עלות השכר של מנהלים בכירים המשיכה לעלות.

התרופה היחידה שמציעה הממשלה היא חידוש הצמיחה והגברתה. אלא שנסיון העבר הקרוב מראה שבצמיחה כשלעצמה אין די: הצמיחה שידע המשק הישראלי בין המחצית השנייה של 2003 לרבעון האחרון של 2008 לא צמצמה את הפערים בשכר, בחינוך ובהשכלה.

הגברת השוויון והצדק החברתי מחייבים מדיניות פעילה של חלוקה הוגנת של המשאבים הקולקטיביים, של שליטה ציבורית בחסכון ארוך הטווח של משקי־הבית, של תעסוקה מלאה ושכר מחייה בכבוד, של חינוך ציבורי איכותי לכל, של שירותי בריאות ציבוריים ושל רשת ביטחון סוציאלי אמינה.

כלכלה ברכבת הרים

ב־2009, המשק הישראלי לא צמח כלל: שיעור הצמיחה יעמוד ככל הנראה על אפס. זאת, בעקבות המשבר הפיננסי והכלכלי העולמי שפרץ בסוף 2008.

גם בשנה הקודמת, 2008, היתה ירידה בשיעור הצמיחה, שעמד בסופו של דבר על 4.0%, שיעור נמוך מזה של ארבע השנים הקודמות.

העשור התחיל דווקא בסימן של צמיחה גבוהה – 9.2% ב־2000. היו לכך כמה סיבות: המכירה לתאגידים רב־לאומיים של מיזמי היי טק ישראליים; הגידול בתיירות בשנת המילניום; וגם האוירה האופטימית שהשרה המו"מ המדיני שהתנהל אז בין ישראל לפלסטינים.

הזינוק כלפי מעלה הפך עד מהרה לירידה תלולה, תוצאה, מצד אחד, של התפוגגות בועת ההיי טק בעולם ומצד שני, של האינתיפאדה השנייה. בעולם הרחב המשבר היה קצר, יחסית, אבל בישראל הוא התארך ואף העמיק בגלל האינתיפאדה השנייה.

ואז בא שוב גל של חמש שנות צמיחה כלכלית. גל זה, שהתחיל במחצית השנייה של 2003, היה תולדה של מספר גורמים: דיכוי צבאי של האינתיפאדה, שיצר רגיעה בצד הישראלי של הקו הירוק אך גידול, במשך מספר שנים, במצוקה ובעוני בצד הפלסטיני של הקו; התרחבות כלכלית בעולם; ומדיניות האשראי הזול לעסקים שהנהיגה ממשלת ישראל.

באשר לשנת 2010, בנק ישראל צופה כי הצמיחה תתחדש והתמ"ג יגדל ב־2.5%.

התרשים שלהלן מראה בבירור כי מאז תחילת העשור ישראל מצויה, מבחינה כלכלית, ברכבת הרים.

התמ"ג של ישראל

2000-2008 ותחזית לשנים 2009-2010

שיעורי שינוי שנתיים

%	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	2010*
	9.2	-	-0.7	1.5	5.0	5.1	5.3	5.2	4.0	-	2.5

* תחזית.

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, להלן הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; הלמ"ס "אומדני הבזק לחשבונות לאומיים לשנת 2009", הודעה לעיתונות, 18 באוקטובר 2009; בנק ישראל, "עדכון התחזית המאקרו כלכלית לשנים 2009-2010", הודעה לעיתונות, 1.9.2009.

בגלל רכבת ההרים צמחנו פחות מן העולם

כיוון שישראל סבלה בעשור האחרון משני משברים חמורים ולא אחד, היא צמחה פחות מארצות רבות אחרות.

ניתן לראות זאת כאשר בוחנים את השינויים בתמ"ג לנפש. התרשים שלהלן מציג את הגידול בתמ"ג לנפש בארצות נבחרות מאז תחילת העשור ועד 2008 – השנה האחרונה עבורה יש נתונים מלאים.

סין ידעה את הגידול הרב ביותר: התמ"ג לנפש שלה גדל, בממוצע, בשיעור שנתי של 9.3%. גם הודו גדלה בקצב מהיר – 5.5% לשנה, בממוצע. הודו וסין הן הבולטות שבין ארצות דרום מזרח אסיה, שרבות מהן מצטיינות בשיעורי צמיחה גבוהים. אזור נוסף שבו נרשמו שיעורי צמיחה גבוהים הוא מזרח אירופה: בתרשים שלהלן ניתן לראות את אוקראינה, עם גידול שנתי ממוצע של 7.7% בתמ"ג, ואת פולין, עם שיעור ממוצע של 4.3%.

בישראל, לעומת זאת, התמ"ג לנפש גדל בשנים 2000–2008 בשיעור נמוך, יחסית, של 1.8%. מבחינה זאת אנו דומים לארצות העשירות בעולם, שכן אנו נמצאים בתווך בין ארצות הברית (1.4%) ובין שוודיה (2.3%). אלא שבארצות אלה, התמ"ג לנפש גבוה הרבה יותר מזה של ישראל: כ־52.2 אלף דולר בשוודיה וכ־47.4 אלף דולר בארצות הברית, לעומת כ־28.4 אלף דולר בישראל (ב־2008, במחירים שוטפים).

אם ישראל רוצה להידמות לארצות הברית ולשוודיה, עליה לצמוח בקצב מהיר מהן. היא אכן הצליחה לעשות זאת בחלק מן השנים, 2004–2008, כאשר היא צמחה בשיעור ממוצע של 2.9%. אלא שבתקופת האינתיפאדה, 2001–2003, התמ"ג לנפש, במקום שיגדל, הצטמק בשיעור שנתי ממוצע של 1.7% וכתוצאה מכך הממוצע של כל העשור הוא 1.8% בלבד.

זהו חלק מן המחיר שישראל משלמת על היעדר הסדר מדיני ישראלי־פלסטיני.

תמ"ג לנפש

מדינות נבחרות 2000-2008

שיעורי שינוי ממוצעים, לפי תקופה, מבוסס על נתוני תמ"ג לנפש, במחירים קבועים, במונחי מטבע מקומי

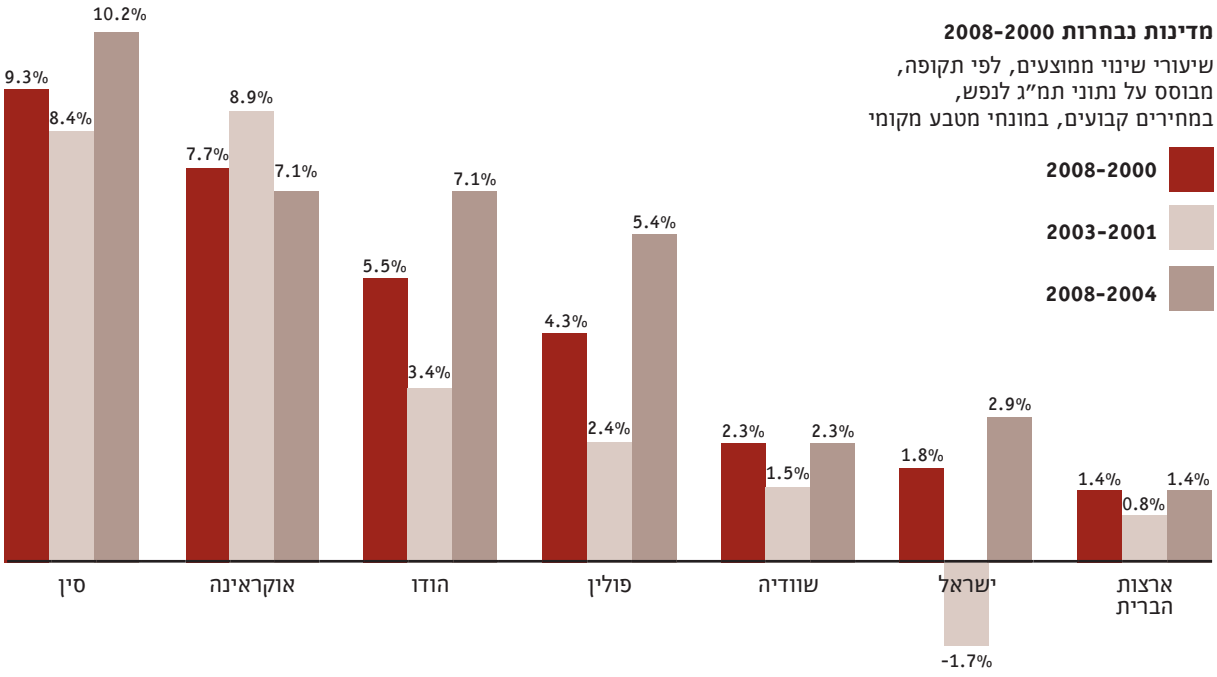

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך אתר האינטרנט של קרן המטבע העולמית.

הצמיחה היתה בלתי שוויונית

קברניטי הכלכלה – לא רק בישראל – מרכזים את כל מאמציהם בעידוד הצמיחה. אלא שבכך לא די: אם אנו רוצים חברה שוויונית יותר, אנו צריכים לשאוף לכך שתהליך הצמיחה עצמו יהיה שוויוני יותר.

במהלך העשור האחרון צמחו ענפי המשק השונים בקצבים שונים. כיוון שכך, הצמיחה השפיעה באופן שונה על כל אחד מאזורי הארץ ועל כל אחת מן הקבוצות בחברה.

שיעורי הצמיחה הגבוהים ביותר נרשמו בענף ההיי טק ובענפי הבנקאות, הביטוח וקופות הגמל.

תעשיות הטכנולוגיה העילית נפגעו בתקופת האינתיפאדה ולאחריה, שיעורי הצמיחה שלהן היו נמוכים מאלה של ענפי הבנקאות והביטוח. אולם מאז 2006 הן צמחו בקצב מהיר מזה של כל שאר הענפים.

ענפי הפיננסים חוו צמיחה גבוהה במיוחד לאחר האינתיפאדה השנייה. בעולם הרחב, ענפים אלה עמדו בעין הסערה של המשבר הפיננסי שפרץ בסוף 2008; מאידך גיסא, אלו גם הענפים שקיבלו את הסיוע הממשלתי הנרחב ביותר בעקבות המשבר. בישראל, ענף הפיננסים נפגע פחות, יחסית, ממקביליו בארצות אחרות.

שני ענפים אלה – פיננסים והיי-טק – מעסיקים, ביחד, כ־13% מכוח העבודה בישראל.

ענפי המסחר, שירותי האירוח והאוכל מעסיקים הרבה יותר ישראלים. בענפים אלה נרשמה צמיחה שלילית בתקופת האינתיפאדה, אולם למן 2004 גבר קצב הצמיחה והוא דומה לזה של תעשיות ההיי-טק והפיננסים.

שיעורי הצמיחה הנמוכים ביותר נרשמו בתעשיות הטכנולוגיה המסורתית: למעשה, בתעשיות אלה נרשמה צמיחה שלילית בין 2002 ל־2008. נזכיר כי תעשיות טכנולוגיה מסורתית מאכלסות רבים מאזורי התעשייה ביישובי הגליל והנגב.

תמ"ג של ענפי משנה נבחרים

2008-2000, מדד 2000 = 100

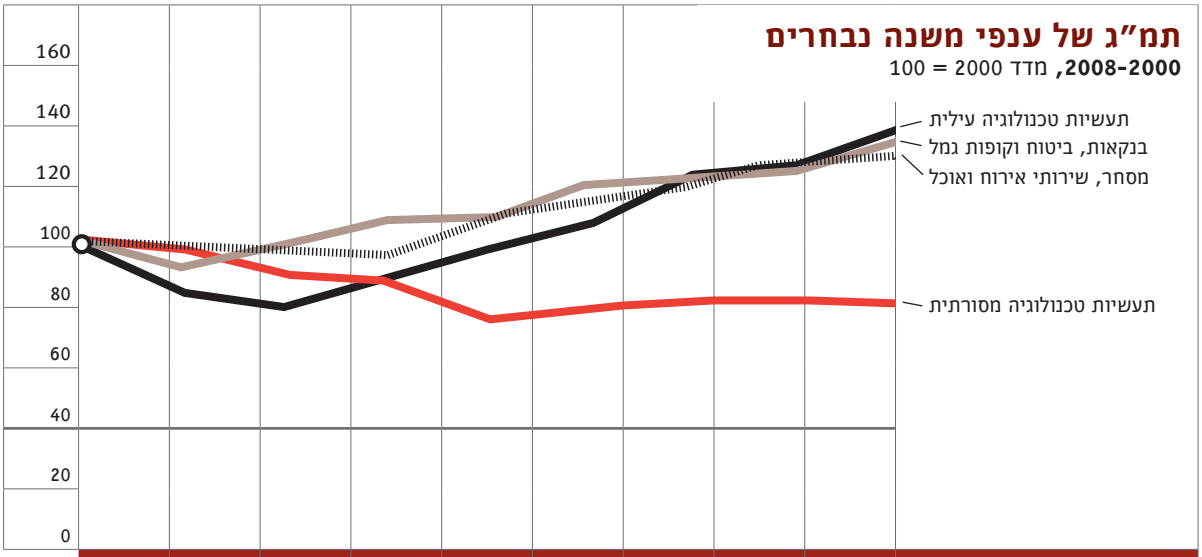

	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000
תעשיות טכנולוגיה עילית	141	128	124	106	97	84	74	81	100
בנקאות, ביטוח וקופות גמל	137	126	122	121	110	107	98	90	100
מסחר, שירותי אירוח ואוכל	132	129	121	116	108	96	98	99	100
תעשיות טכנולוגיה מסורתית	77	78	78	75	71	85	87	79	100

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגף חשבונות לאומיים בלמ"ס.

ההשקעות התרכזו בחלק קטן של ענפי המשק

על מנת שהצמיחה תהיה שוויונית יותר, ההשקעות צריכות להתפזר באופן שוויוני יותר.

ב־2008, השנה האחרונה עבורה יש נתונים מלאים, המשיכה תעשיית הטכנולוגיה העילית למשוך אליה את החלק הארי של ההשקעות. אחריה באו תעשיות הטכנולוגיות המעורבות: תעשיות טכנולוגיה מעורבת־עלית ומעורבת־מסורתית.

בהיעדר מדיניות ממשלתית המעודדת השקעות במגוון של ענפים ובכל רחבי הארץ, ההשקעות – של ישראלים ושל זרים – התרכזו במספר קטן של מוקדים כלכליים.

בכל השנים שבין 2000 ל־2008, תעשיות הטכנולוגיה העילית משכו את כמות ההשקעות הגדולה ביותר. ההשקעה בתעשיות אלו גדלה מדי שנה בשיעור ממוצע של 8%, לערך, כולל בשנות האינתיפאדה. ב־2008, מלאי ההון בענף זה היה גדול פי 2, לערך, משהיה ב־2000.

בענפים אחרים, ההשקעות היו נמוכות יותר. בתעשיות בעלות טכנולוגיה מעורבת, ההשקעות גדלו בשיעור שנתי ממוצע של 3.5%, לערך; ב־2008, מלאי ההון בענף זה היה גדול פי 1.3, לערך, משהיה ב־2000.

בתעשיות בעלות הטכנולוגיות המסורתיות, קצב ההשקעות היה נמוך עוד יותר – גידול שנתי ממוצע של 1.6%. בין השנים 2000–2008, מלאי ההון בענף זה גדל ב־19%, לערך.

התרשים שלהלן מציג את נתוני ההשקעות, באמצעות שיעורי השינוי במלאי ההון בכל ענף.

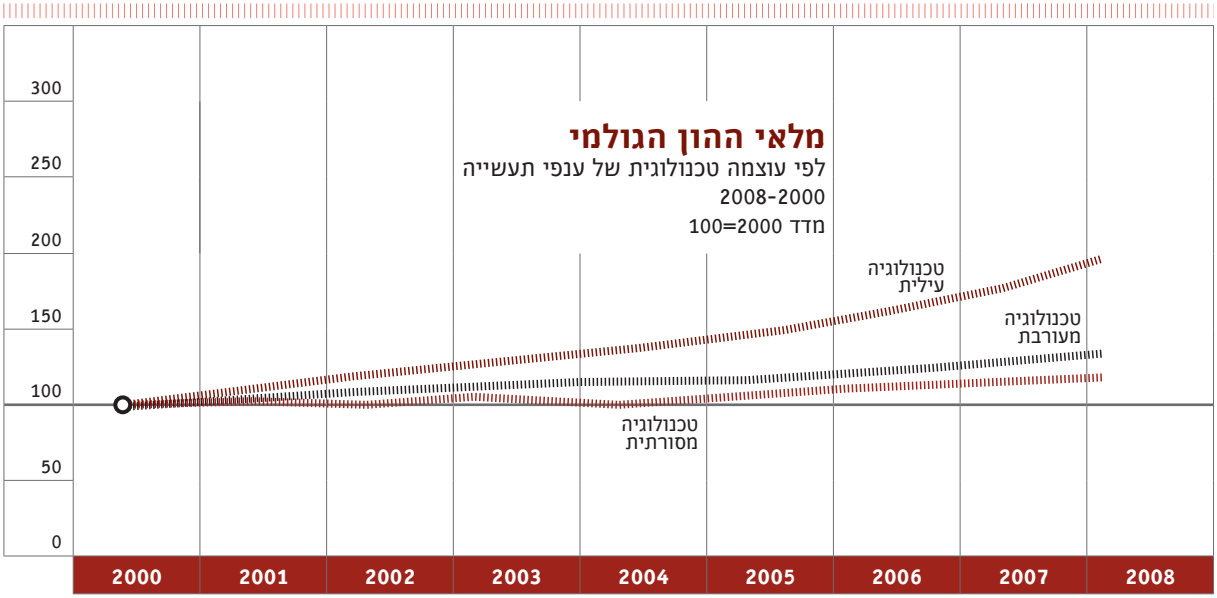

הערות: מלאי ההון - סך ההוצאות של מפעלים, ממשלה ומוסדות ללא כוונת רווח על נכסים קבועים לשימוש אזרחי, עבודות בנייה בתהליך, השקעות במכונות, בציוד ובכלי תחבורה. התעשיות המעורבות כוללות מפעלי כימיה ונפט, כרייה וחציבה, פלסטיק וגומי, מכונות וציוד, כלי הובלה, תכשיטים וחפצי חן. בתרשים זה כללנו בענף התעשיות המעורבות את התעשייה המעורבת עילית ואת התעשייה המעורבת מסורתית. מלאי ההון של התעשייה המעורבת כוללים נתונים של תעשיית כלי טיס, אשר מסווגים כשייכים לתעשיית הטכנולוגייה העילית. הסיבה לכך מצוייה בעובדה, שלא ניתן היה לבודד את תת ענף זה (כאמור, כלי טיס) מתוך ענף התעשייה המעורבת עילית, שבו הוא כלול.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מבנק ישראל.

פירות הצמיחה מחלחלים כלפי מעלה יותר מאשר כלפי מטה

ב־2008, ההכנסה החודשית ברוטו של העשירון העליון של משקי בית שבראשם שכיר גדלה, אם כי בשיעור מזערי. ההכנסות של כל שאר העשירונים (למעט העשירון התחתון) קטנו.

במהלך העשור הנוכחי, העשירון העליון נהנה משנות הצמיחה יותר משאר העשירונים. באופן כללי, ההכנסה השנתית הממוצעת של משקי הבית בעשירון זה עלתה בקו מקביל לזה של קו הגידול בתמ"ג: כאשר התמ"ג הצטמק, כמו בשנים 2001–2003, הכנסות העשירון העליון קטנו; כאשר התמ"ג התרחב, הכנסות העשירון העליון גדלו – יותר מאלה של עשירונים אחרים.

ההכנסה השנתית של משקי־בית בעשירונים נמוכים יותר, הששי והשני, גדלו גם הן בשנות הצמיחה – אבל בשיעור נמוך מזה של העשירון העליון.

תמ"ג והכנסה שנתית למשק-בית בישראל

2008-2000

משקי בית שבראשם שכיר, בעשירונים נבחרים, במחירי 2008

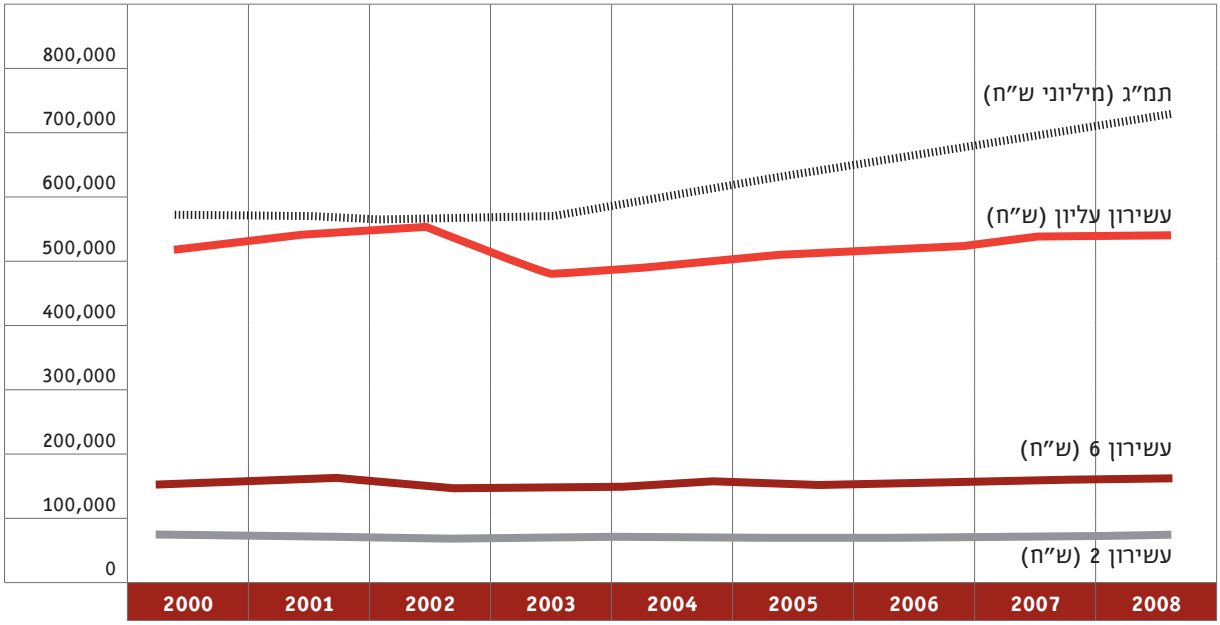

הערות: 1. ההכנסה למשק בית היא הכנסה שנתית ברוטו למשק בית.
2. יש לשים לב לכך שהתמ"ג נמדד במיליוני ש"ח, בעוד שההכנסה למשק בית נמדדת בש"ח. בתרשים, קו התמ"ג וקו ההכנסה של העשירון העליון חופפים, אך התמ"ג אינו זהה להכנסת העשירון העליון, שכן מדובר ביחידות מדידה שונות.
3. בדרך־כלל נוהגים להציג את התוצר הגולמי לנפש, ולא את התוצר הכללי (כך עשינו גם אנו, בעמוד 7). כאן בחרנו להציג את התוצר הכללי, כדי להמחיש את החפיפה שבין הצמיחה של המשק ובין הגידול בהכנסות של העשירון העליון.
4. נתוני התמ"ג כוללים מסים נטו על יבוא.
נתוני ההכנסות שבהם אנו משתמשים בעמוד זה ובעמוד הבא לקוחים מסקר הכנסות משקי הבית, שנערך אחת לשנה על ידי הלמ"ס. הלמ"ס מבקש מראשי משקי הבית כי ידווחו על הכנסותיהם מכל המקורות - שכר, קצבאות, הון, נדל"ן וכיו"ב; אלא שבפועל, הסכומים המדווחים קרובים להכנסות משכר ומקצבאות בלבד, כפי שניתן ללמוד מנתונים על שכר המדווחים על ידי מינהל הכנסות המדינה במשרד האוצר. ההפרש בין הסכום המדווח לסוקרי הלמ"ס ובין ההכנסות בפועל של משקי הבית, מכל המקורות, בולט במיוחד, כמובן, במקרה של העשירון העליון: אילו דיווחו משקי הבית בעשירון זה על מלוא הכנסותיהם מכל המקורות, היו הפערים המדווחים בעמוד זה ובעמוד הבא גדולים עוד יותר.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, *שנתון סטטיסטי לישראל*, שנים שונות; הלמ"ס, *סקר הכנסות*, שנים שונות; הנתון לשנת 2008 התקבל מגף צריכה בלמ"ס.

העשירון העליון של משקי הבית -
היחיד שהכנסתו גדלה ב־2008

ב־2008, ההכנסה החודשית הממוצעת של משק בית בעשירון העליון גדלה והגיעה ל־44,910 ש"ח לחודש. הכנסותיהם של שאר העשירונים קטנו.

המשבר שפרץ בסוף 2008 פגע גם בישראל, אם כי פחות מאשר בארצות אחרות. בישראל, ראשוני הנפגעים היו עובדי היי טק ופיננסים, שפוטרו או ששכרם הוקפא ואף קוצץ. דבר זה בא לידי ביטוי, ככל הנראה, בעובדה שההכנסת משקי הבית בעשירון העליון גדלה במהלך השנה ב־0.4% אחוז בלבד, בעוד שבשנה הקודמת, 2007, היא גדלה ב־4%.

אם נרחיב את המבט אל התקופה שבין תחילת העשור ל־2008, נראה כי 40% ממשקי הבית בישראל, אלה המצויים בעשירונים 1 עד 4, הרוויחו ב־2008 פחות משהרוויחו בשנת 2000, תחילת העשור.

העשירונים 5 עד 9 הרוויחו רק מעט יותר משהרוויחו ב־2000 – בין 100 ש"ח ל־400 ש"ח לחודש.

העשירון העליון של משקי הבית הרוויח 1,703 ש"ח יותר לחודש, או 20,431 ש"ח לשנה.

הכנסה חודשית ברוטו למשק בית שבראשו שכיר

2008-2000
בש"ח, במחירי 2008

עשירון	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	שיעור שינוי 2008-2007 ש"ח לשנה	שיעור שינוי 2008-2007 %	שיעור שינוי 2008-2000 ש"ח לשנה	שיעור שינוי 2008-2000 %
1	3,643	3,717	3,391	3,459	3,401	3,521	3,556	3,712	3,696	-189	-0.4%	632	1.4%
2	5,861	5,942	5,646	5,499	5,498	5,542	5,596	5,849	5,718	-1,578	-2.2%	-1,711	-2.4%
3	7,530	7,670	7,284	7,076	7,123	7,130	7,186	7,542	7,447	-1,136	-1.3%	-998	-1.1%
4	9,199	9,403	8,843	8,677	8,868	8,837	8,952	9,268	9,169	-1,193	-1.1%	-356	-0.3%
5	10,986	11,254	10,653	10,426	10,739	10,715	10,843	11,176	11,104	-864	-0.6%	1,417	1.1%
6	13,075	13,450	12,676	12,491	12,818	12,852	13,026	13,498	13,415	-994	-0.6%	4,080	2.6%
7	15,787	16,043	15,227	14,933	15,437	15,461	15,683	16,218	16,074	-1,729	-0.9%	3,439	1.8%
8	19,536	19,801	18,792	18,119	18,798	19,130	19,224	20,168	19,829	-4,072	-1.7%	3,521	1.5%
9	25,376	25,864	24,332	23,276	24,233	24,728	25,018	26,054	25,778	-3,317	-1.1%	4,820	1.6%
10	43,207	45,095	45,639	39,916	41,184	42,597	42,990	44,733	44,910	2,119	0.4%	20,431	3.9%

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, *סקרי הכנסות*, שנים שונות.

העשירון העליון של משקי הבית -

הגדיל את חלקו בעוגת ההכנסות ב־2008

ב־2008, חלקם של מרבית העשירונים של משקי הבית בעוגת ההכנסות קטן במעט, או שלא השתנה. העשירון היחיד שחלקו בעוגת ההכנסות גדל היה העשירון העליון: מ־28.3% ב־2007 מן העוגה ל־28.6% ממנה ב־2008.

חלוקת ההכנסות לפי עשירונים

2008-2000

מחושב על פי הכנסה חודשית ברוטו של משקי בית שבראשם שכירים, באחוזים

עשירון	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2.4%	2.3%	2.2%	2.4%	2.3%	2.3%	2.3%	2.3%	2.4%
2	3.8%	3.8%	3.7%	3.8%	3.7%	3.7%	3.7%	3.7%	3.6%
3	4.9%	4.8%	4.8%	4.9%	4.8%	4.7%	4.7%	4.8%	4.7%
4	6.0%	5.9%	5.8%	6.0%	6.0%	5.9%	5.9%	5.9%	5.8%
5	7.1%	7.1%	7.0%	7.2%	7.3%	7.1%	7.1%	7.1%	7.1%
6	8.5%	8.5%	8.3%	8.7%	8.7%	8.5%	8.6%	8.5%	8.5%
7	10.2%	10.1%	10.0%	10.4%	10.4%	10.3%	10.3%	10.3%	10.2%
8	12.7%	12.5%	12.3%	12.6%	12.7%	12.7%	12.6%	12.7%	12.6%
9	16.5%	16.3%	16.0%	16.2%	16.4%	16.4%	16.5%	16.5%	16.4%
10	28.0%	28.5%	29.9%	27.7%	27.8%	28.3%	28.3%	28.3%	28.6%
סה"כ עשירונים 8-1	55.5	55.2	54.1	56.1	55.8	55.3	55.3	55.3	55.0
סה"כ עשירונים 10-9	44.5	44.8	45.9	43.9	44.2	44.7	44.7	44.7	45.0
סך הכל	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

הערה: שיעורי השינוי שמוצגים בלוח שלעיל חושבו מתוך נתוני המקור. לכן, תיתכן אי־התאמה של עשירית האחוז בלוח.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, *סקר הכנסות*, שנים שונות: הנתון לשנת 2008 התקבל מגף צריכה בלמ"ס.

שיעור המשתכרים מתחת לשכר מינימום גדל שיעור המשתכרים מעל השכר הממוצע קטן

עד כה בדקנו את פערי ההכנסות בין משקי הבית. עתה נבחן את פערי השכר ברמת העובד/ת הבודד/ה.

המוסד לביטוח לאומי מפרסם נתונים על שיעור המשתכרים עד שכר מינימום, עד השכר הממוצע ומעל השכר הממוצע.

למרבה הצער, נתונים אלה מתפרסמים באיחור של שנתיים ולכן אין בידינו להצביע על מה שקרה ב־2008.

באשר לשנים 2000–2007, הנתונים מראים על גידול בשיעור המשתכרים עד שכר מינימום: בשנת 2000, שיעורם עמד על 29.1% מכלל השכירים; בשנת 2007 עמד שיעורם על 32.8%, וזאת לאחר שב־2006 הוא כבר הגיע ל־35.1%.

לעומת זאת, שיעורם של שכירים המשתכרים שכר טוב, דהיינו, שכר ממוצע ומעלה, שעמד ב־2000 על 27.8% מכלל השכירים, ירד עד 2006 ל־26.1%, אך ב־2007 שב ועלה ל־28.1%.

חלקם של כל הישראלים המשתכרים שכר ממוצע ומטה, ירד במעט במהלך העשור, מ־72.2% ב־2000 ל־71.9% ב־2007.

השכר של השכירים בישראל, יחסית לשכר הממוצע במשק

2007-2000
באחוזים, בממוצע לחודש

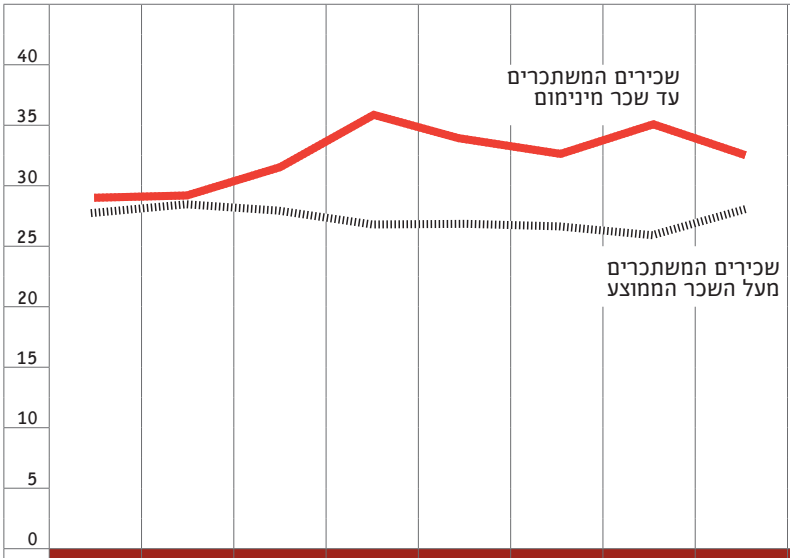

שכירים המקבלים	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	%
עד שכר מינימום	32.8	35.1	32.7	34.1	35.4	31.7	29.2	29.1	
בין שכר מינימום ל-50% מהשכר הממוצע	5.9	5.0	8.2	6.4	5.8	7.6	10.0	11.7	
בין 50% ל-75% מהשכר הממוצע	20.9	21.3	20.4	20.2	20.3	20.3	20.3	19.9	
בין 75% מהשכר הממוצע עד השכר הממוצע	12.3	12.4	12.0	12.2	11.5	12.3	12.1	11.5	
סך כל השכירים המקבלים שכר ממוצע ומטה	71.9	73.8	73.3	72.9	73.0	71.9	71.6	72.2	
משכר ממוצע עד פעמיים שכר ממוצע	18.4	17.7	17.7	18.3	17.7	18.8	19.0	18.1	
פי שתיים ויותר מהשכר הממוצע	9.7	8.4	8.9	8.7	9.3	9.3	9.6	9.7	

הערה: השכר הממוצע לעובד שכיר לחודש עבודה עמד ב־2007 על 8,165 ש"ח, במחירים שוטפים. הנתונים לשנת 2008 עדיין לא התפרסמו.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך המוסד לביטוח לאומי, *ממוצעי שכר והכנסה לפי יישוב ולפי משתנים כלכליים שונים*, ז'ק בנדלק, שנים שונות.

פערי השכר בין נשים לגברים לא השתנו

פערי השכר בין נשים לגברים עמידים, כך דומה, הן למשברים כלכליים והן לפריחה כלכלית.

ב־2008, השכר הממוצע לחודש של נשים עמד על 6,077 ש"ח – 63.1% מהשכר הממוצע של גברים.

השכר הממוצע לשעה של נשים עמד על 41.2 ש"ח – 82.7% מהשכר לשעה של גברים.

במהלך השנים 2000–2008, שידעו תקופות של צמיחה גבוהה לצד תקופות של מיתון כלכלי כבד, פערי השכר בין נשים לגברים השתנו רק במעט. השכר החודשי של נשים, שעמד ב־2000 על כ־61.5% משכרם של גברים, עמד ב־2008 על כ־63% משכר גברים, ואילו השכר לשעה של נשים, יחסית לזה של גברים, נותר ללא שינוי – 82.7%.

שכר נשים כאחוז משכר גברים

2000־2008
לחודש ולשעה, באחוזים

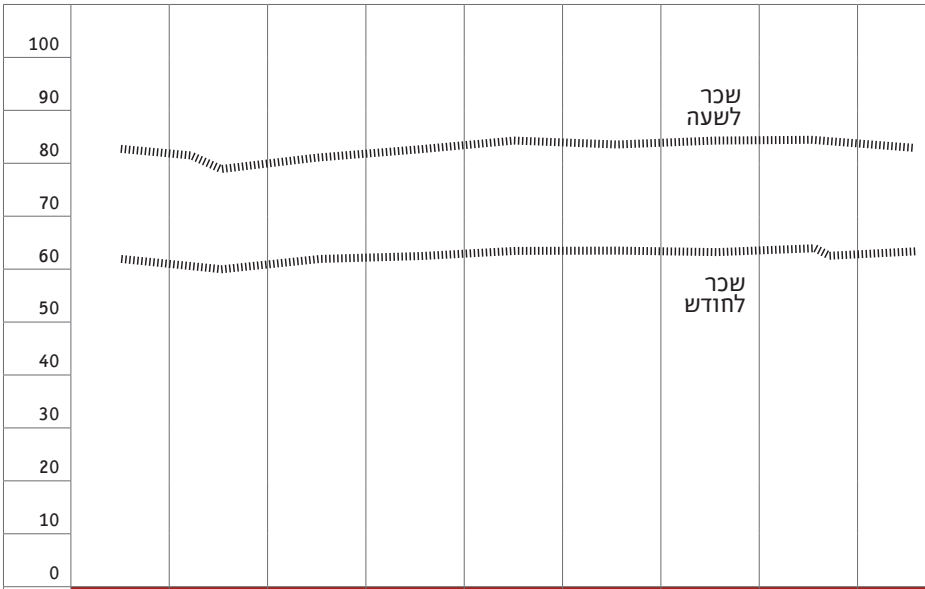

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
שכר לחודש בש"ח	גברים	9,492	9,959	9,441	9,118	9,201	9,207	9,156	9,692	9,627
	נשים	5,843	5,947	5,806	5,668	5,827	5,819	5,803	6,222	6,077
שכר לשעה בש"ח	גברים	48.6	51.4	49.4	48.0	48.1	48.2	48.1	50.4	49.8
	נשים	40.2	40.5	40.0	39.7	40.5	40.2	40.3	42.4	41.2

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, *סקרי הכנסות*, שנים שונות.

שכרם של שכירים עירוניים אשכנזים עלה מעט, שכרם של מקביליהם המזרחים והערבים ירד

ב־2008, ההכנסה החודשית של שכירים עירוניים אשכנזים (ילידי ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה) גדלה יחסית להכנסה החודשית הממוצעת של כלל השכירים העירוניים – בנקודת אחוז אחת, מ־37% מעל הממוצע ב־2007 ל־38% מעל הממוצע ב־2008.

לעומת זאת, ההכנסה של מקביליהם המזרחים (ילידי ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה) ירדה בשש נקודות האחוז, מ־6% מעל הממוצע אל הממוצע. זוהי ירידה ראשונה בעשור שבו נרשמה עלייה בהכנסתם של השכירים העירוניים המזרחים.

במקביל ירדה גם ההכנסה של השכירים העירוניים הערבים, בארבע נקודות אחוז, מ־71% מן הממוצע ל־67% מן הממוצע. השכירים הערבים חזרו אל רמת השכר שהיתה להם בשנת 2000.

הכנסה חודשית משכר וממשכורת של שכירים עירוניים

2000־2008
אשכנזים (דור שני), מזרחים (דור שני), ערבים

השכר הממוצע = 100

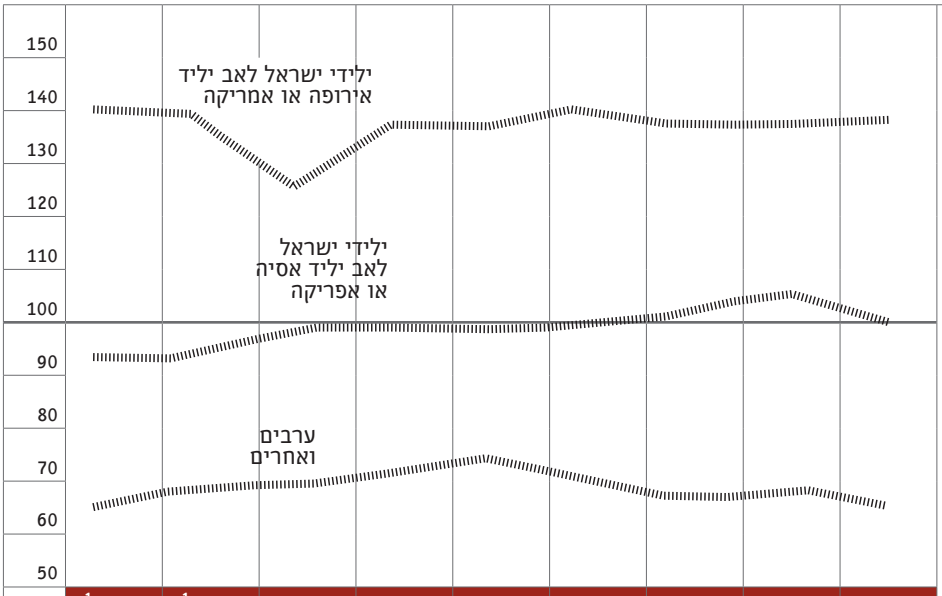

%	2000[1]	2001[1]	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ילידי ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה (אשכנזים דור שני)	139	138	126	137	136	139	136	137	138
ילידי ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה (מזרחים דור שני)	95	95	100	100	100	100	102	106	100
ערבים ואחרים	67	70	71	73	75	72	68	71	67

הערות:
1. לא כולל את אוכלוסיית מזרח ירושלים.
2. שכיר - כל נסקר/ת שהייתה לו הכנסה כלשהי משכר ומשכורת ב־ 3 החודשים שלפני ביקור הפוקד.
3. שכר: תשלום תמורת עבודה שנעשתה בפרק זמן קצוב; משכורת: שכר קבוע של עובד שהוא מקבל בדרך כלל אחת לחודש.
4. הכנסה משכר וממשכורת - הכנסות משכר עבודה של פרטים שכירים.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, *סקר הכנסות*, שנים שונות; הנתון לשנת 2008 התקבל מגף צריכה בלמ"ס.

הצטמקות הרובד הבינוני

ב-2008 הצטמק המעמד הבינוני: חלקו בקרב כלל משקי הבית בישראל ירד, מ-27.7% ל-27.1%; ואילו חלקו בעוגת ההכנסות של כלל משקי הבית ירד מ-21.0% ל-20.7%.

מדובר במגמה מתמשכת. בין השנים 1988-2008 הצטמק הרובד הבינוני בישראל בשיעור של 18% לערך, מ-33.0% ל-27.1% מכלל משקי הבית. 57.6% ממשקי הבית שנגרעו מן הרובד הבינוני עברו לרובד הנמוך ו-42.4% עברו לרובד הגבוה. באותה תקופה הצטמק גם חלקו של הרובד הבינוני בעוגת ההכנסות, בשיעור של 25.8%, מ-27.9% מן העוגה ל-20.7% ממנה. כל הסכום שנגרע מן הרובד הבינוני עבר לידי הרובד הגבוה.

ההצטמקות הגדולה ביותר התרחשה בתקופה שבין 1988 ו-1998: באותן שנים הצטמק הרובד הבינוני מ-33% מכלל

שיעור משקי־הבית בכל רובד

1988-2008, באחוזים, לפי הכנסה חציונית למשק־בית שבראשו שכיר/ה

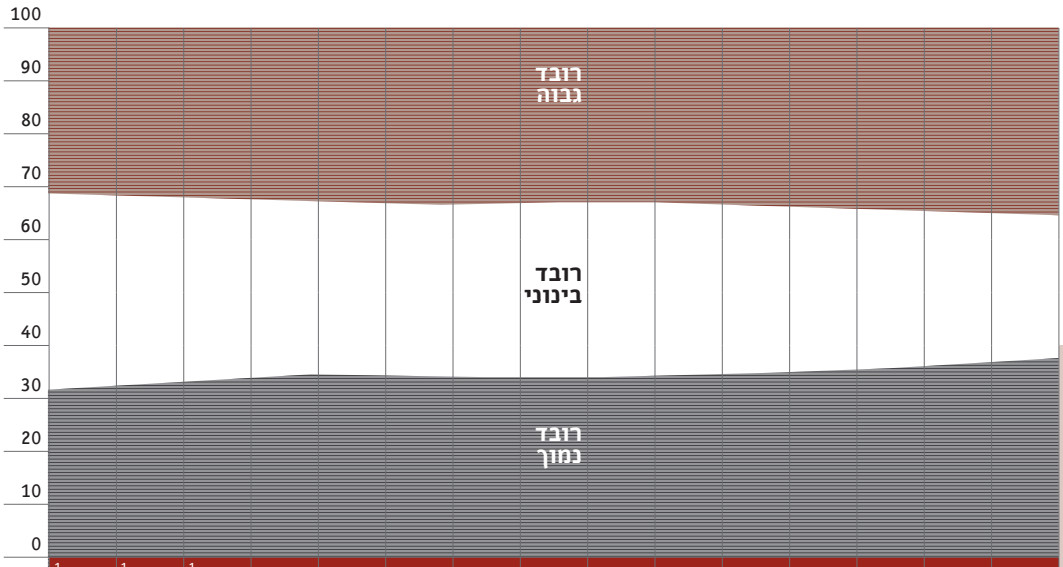

הכנסה חציונית למשק־בית	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1997[1]	1992[1]	1988[1]
%															
רובד נמוך	35.0	34.7	34.8	34.7	34.6	34.2	34.3	33.8	33.5	34.2	34.2	34.2	33.2	32.6	31.6
רובד בינוני	27.1	27.7	27.0	27.6	27.6	28.2	28.1	28.9	28.7	28.3	28.5	28.5	30.0	30.9	33.0
רובד גבוה	37.9	37.7	38.1	37.7	37.8	37.6	37.6	37.3	37.9	37.4	37.3	37.3	36.8	36.5	35.4

הערות:
1. הנתונים לשנים 1988־1997 חושבו על פי המדגם הישן.
2. גבולות המעמד הבינוני הם בין 75% ל־125% מן ההכנסה החציונית של משקי־בית.

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הכנסות, שנים שונות.

משקי הבית ל-28.5%. בעשור הנוכחי, במהלך חמש שנות הצמיחה 2004-2008 המשיך המעמד הבינוני להתכווץ עד שהגיע ב-2008 ל-27.1% מכלל משקי הבית.

כך גם לגבי חלקו של הרובד הבינוני בעוגת ההכנסות: בתקופה שבין 1988 ו-1998 ירד חלקו של רובד זה בעוגת ההכנסות מ-27.9% ל-22.0%. גם לאחר מכן נמשכה ההצטמקות, אך בקצב מתון הרבה יותר. בשנת 2008 עמד חלקו של הרובד הבינוני מכלל עוגת ההכנסות עמד על 20.7%.

מהו המעמד הבינוני?

חילקנו את משקי-הבית לשלושה רבדים: הרובד הבינוני, שבו מצויים כל משקי-הבית שהכנסתם היא בגובה של 75% עד 125% מן ההכנסה החציונית של משקי-הבית; הרובד הגבוה, שבו מצויים כל משקי-הבית שהכנסתם גבוהה מ-125% מן ההכנסה החציונית של משקי-הבית; והרובד הנמוך, שבו מצויים כל משקי-הבית שהכנסתם נמוכה מ-75% מן ההכנסה החציונית של משקי-הבית.

על פי הגדרה זו, המעמד הבינוני חובק את העשירונים 5 ו-6 וכן חלק מעשירון 4 וחלק מעשירון 7.

עוגת ההכנסות היא הסכום המתקבל כאשר סוכמים את ההכנסה ברוטו של כל משקי-הבית בישראל.

חלקו של כל רובד בעוגת ההכנסות

1988-2008, באחוזים, לפי הכנסה חציונית למשק-בית שבראשו שכיר/ה

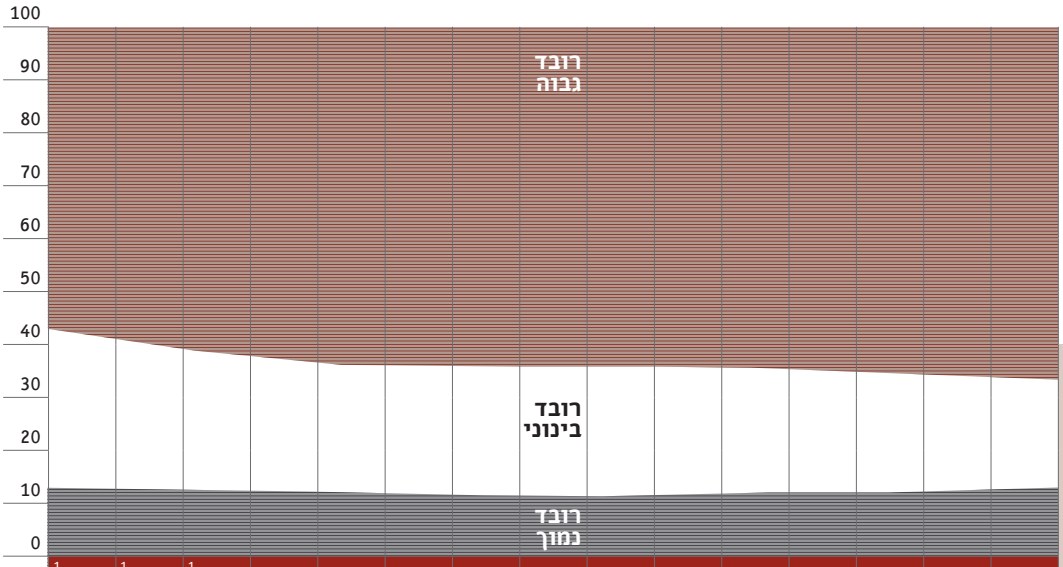

הכנסה חציונית למשק-בית	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1997	1992	1988
רובד נמוך	13.5	13.4	13.3	13.4	13.4	13.5	13.3	13.1	13.0	13.4	13.5	13.6	13.6	13.5	13.9
רובד בינוני	20.7	21.0	20.5	21.1	21.4	21.9	21.3	22.0	21.7	21.8	22.0	23.7	22.1	24.7	27.9
רובד גבוה	65.8	65.6	66.1	65.5	65.1	64.5	65.4	64.9	65.3	64.8	64.6	62.7	64.3	61.8	58.2

הערות:
1. הנתונים לשנים 1988-1997 חושבו על פי המדגם הישן.
2. גבולות המעמד הבינוני הם בין 75% ל-125% מן ההכנסה החציונית של משקי-בית.

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הכנסות, שנים שונות.

שכר המנהלים הבכירים קפץ כלפי מעלה

ב־2008, בעוד שהכנסתם של מרבית משקי הבית בישראל הצטמקה, שכרם של המנהלים הבכירים גדל.

עלות השכר השנתית הממוצעת של מנהל בכיר בחברה הכלולה ברשימת "תל־אביב 25" (25 החברות הגדולות בבורסה) גדלה ב־7% והגיעה ל־9.35 מיליון ש"ח בשנה, או 779 אלף ש"ח בחודש.

עלות השכר השנתית הממוצעת של מנהל בחברה הכלולה ברשימת "תל־אביב 100" (100 החברות הגדולות בבורסה) הגיעה ל־5.14 מיליון ש"ח, או 428 אלף ש"ח בחודש.

נתונים אלה משתלבים במגמה שאיפיינה את כל העשור הנוכחי: הגידול בשכר המנהלים הבכירים בתאגידים העסקיים. בין 2000 ל־2008 קפצה עלות השכר השנתית של המנהלים הבכירים בחברות ברשימת "תל אביב 25" פי 2: מ־4.63 מיליון ש"ח ב־2000 ל־9.35 מיליון ש"ח ב־2008.

ב־2000, עלות השכר החודשית של המנהלים הבכירים בחברות ברשימת "תל אביב 25" היתה גבוהה פי 49 מן השכר הממוצע במשק; ב־2008 היא עמדה על פי 95 מן השכר הממוצע במשק.

בנוסף על השכר, רבים ממנהלי החברות הללו נהנו מתגמולים נוספים כדוגמת אופציות.

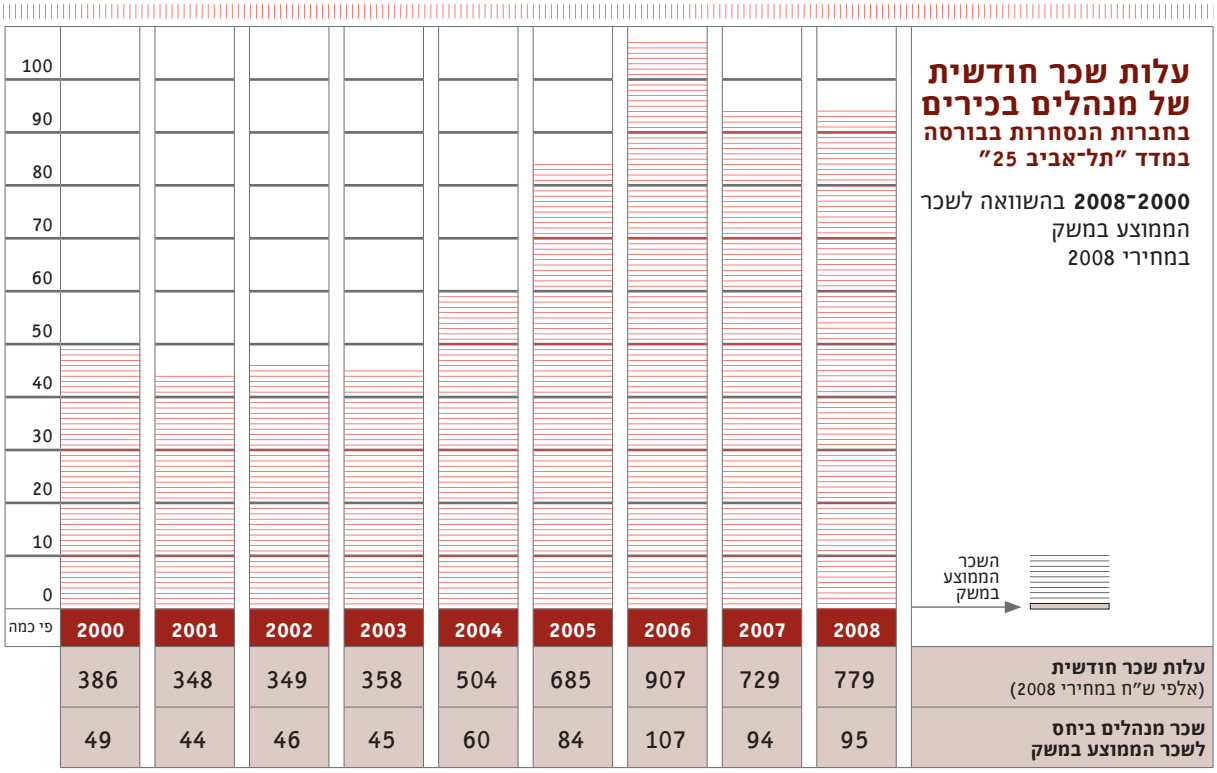

מקור: *עיתון גלובס*, 3-2 באפריל 2009.

הקצוות מתרחקים זה מזה

ב־2008, לצד הגידול בשכר הבכירים התבלטה העובדה שתחולת העוני אינה קטנה.

במחצית הראשונה של 2009, שיעורם של משקי הבית שהיו מתחת לקו העוני גדל, מ־17.6% ב־2000 ל־20.6% ב־2005. מאז, הגידול נבלם, אך תחולת העוני נותרה ברמה של כ־20% – שלוש נקודות אחוז מעל לשיעור של תחילת העשור.

הסיבות לכך רבות: היעדר השקעות ביישובים הערביים, שיעור נמוך של השתתפות בכוח העבודה של גברים יהודיים חרדים, מספר רב של משרות חדשות שהן חלקיות, העסקה גוברת של עובדי ועובדות שירותים באמצעות חברות כוח אדם, ועוד.

תקופת הצמיחה שבין סיום האינתיפאדה השנייה ובין פריצת המשבר הפיננסי והכלכלי העולמי הצליחה לבלום את התפשטות העוני אך לא הצליחה לצמצם את ממדיו.

גידול חד במיוחד נרשם בהיקף העוני בקרב המשפחות הערביות: מ־41.2% ב־2001 ל־54.0% ב־2006. מאז נרשמה ירידה – אך המרחק מן השיעורים של תחילת העשור עדיין גדול. גם בתחילת העשור, יש להזכיר, התמונה לא היתה ורודה, שכן שיעור העוני בקרב הערבים היה גבוה אז פי 3.2, כמעט, מן השיעור בקרב היהודים.

הגידול בשיעור העוני בקרב משפחות בישראל

2000־2008
אחרי תשלומי העברה ומיסים ישירים, באחוזים

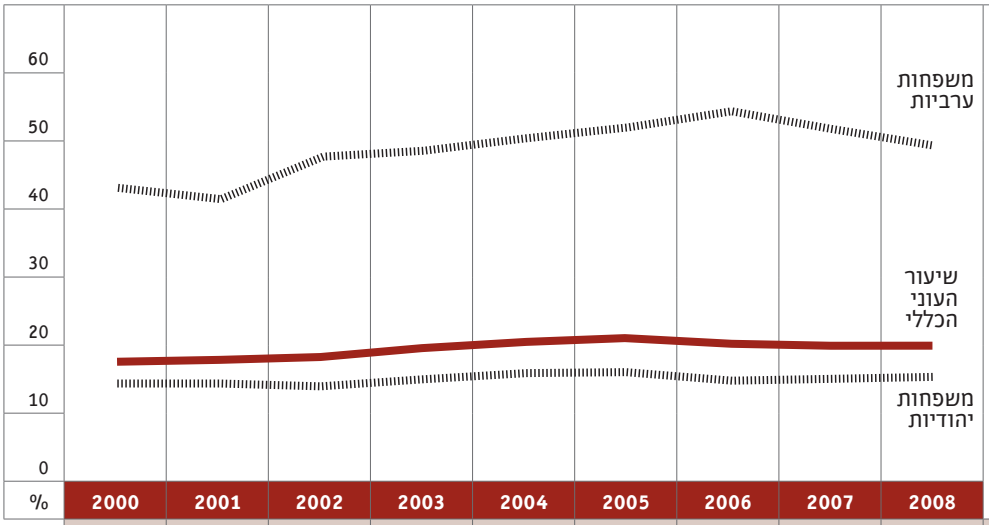

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
שיעור העוני הכללי	17.6	17.7	18.1	19.3	20.3	20.6	20.0	19.9	19.9
משפחות ערביות	42.9	41.2	47.6	48.3	49.9	52.1	54.0	51.4	49.4
משפחות יהודיות	14.3	14.4	13.9	14.9	15.9	15.9	14.7	15.0	15.3

הערה: נתוני המשפחות היהודיות נכללים גם לא יהודים שאינם ערבים.
מקור: המוסד לביטוח לאומי, *סקירה שנתית*, שנים שונות.

אי שוויון: מפת האבטלה

המשבר העולמי שפרץ ב־2008 העלה את שיעור הבלתי מועסקים בישראל, מ־5.9% באמצע 2008 עד ל־7.9% באמצע 2009.

האבטלה פוגעת בעיקר בחלקים היותר חלשים של האוכלוסייה: היא גבוהה ביישובים ערביים יותר מאשר ביישובים יהודיים, בעיירות פיתוח יותר מאשר ביישובים מבוססים, בקרב נשים יותר מאשר בקרב גברים – ובקרב נשים ערביות יותר מאשר בקרב נשים יהודיות. האבטלה פוגעת באלה שמערכת החינוך לא העניקה להם השכלה ראויה. היא פוגעת גם בצעירים שעדיין לא הספיקו לבסס לעצמם אחיזה בשוק העבודה.

הלוח שלהלן מציג נתונים מחודש ספטמבר 2009 על דורשי עבודה, לפי יישוב, שמתפרסמים באתר שירות התעסוקה על ידי שרות התעסוקה. *דורשי עבודה* הם מי שפנו ללשכות עבודה של שרות התעסוקה. מובטלים רבים *אינם* פונים לשרות התעסוקה, אם מפני שאין בקרבתם לשכת עבודה, אם מפני שפניהם הושבו ריקם פעמים רבות בעבר, אם מפני שהם מעריכים כי אין להם סיכוי למצוא עבודה ואם מסיבות אחרות. לכן, מספר דורשי העבודה נמוך ממספר המובטלים. תמונה מלאה יותר של היקף האבטלה מתקבלת מנתונים על *בלתי מועסקים*, שאותם מפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה; הבעיה היא שנתונים אלה אינם מתפרסמים לפי יישוב.

בחרנו להציג את הנתונים על דורשי העבודה, מכיוון שהללו כן מתפרסמים לפי יישוב ועל כן הם מאפשרים מבט על ההבדלים הבין־יישוביים ברמת האבטלה. בעזרת נתונים אלה אנו יכולים ללמוד על הבדלים בין יישובים ערביים ליישובים יהודיים ובין עיירות פיתוח ליישובים מבוססים.

בראש רשימת היישובים בעלי שיעורים גבוהים של דורשי עבודה מצויים יישובים ערביים. בקרב היישובים היהודיים, שיעורים גבוהים של דורשי עבודה נרשמו בעיירות פיתוח וביישובים המרוחקים מן המרכז.

שיעור דורשי עבודה

לפי יישוב, ספטמבר 2009, יישובים בעלי 20,000 תושבים ומעלה, באחוזים מכוח העבודה, לפי סדר יורד

ממוצע ארצי	7.0	באר שבע	11	אור יהודה	6	פתח תקווה	4
רהט	41	עפולה	10	בית שמש	6	מעלה אדומים	4
אום אל־פחם	32	נהרייה	10	נשר	6	ראשון לציון	4
סח'נין	31	קריית ים	9	נתניה	6	נס ציונה	4
טמרה	29	צפת	9	רמלה	6	תל אביב-יפו	4
עראבה	26	אשדוד	9	ביתר עילית	6	מודיעין עלית	4
טייבה	25	מג'ד אל־כרום	9	קריית מוצקין	6	חולון	4
שפרעם	23	מגדל העמק	9	בני ברק	6	ירושלים	4
עכו	17	אשקלון	8	בת ים	6	קריית אונו	3
נצרת	15	באקה אל־גרביה	8	אילת	5	הוד השרון	3
אופקים	15	כרמיאל	8	אלעד	5	רמת גן	3
מעלות־תרשיחא	14	קריית אתא	8	דאלית אל־כרמל	5	גבעתיים	3
דימונה	14	קריית שמונה	8	טירה	5	הרצלייה	3
קריית גת	12	לוד	7	יהוד	5	מודיעין-מכבים-רעות	3
טבריה	11	חיפה	7	רחובות	5	כפר סבא	3
נתיבות	11	יבנה	7	מבשרת ציון	5	רעננה	2
נצרת עילית	11	חדרה	7	ראש העין	5	רמת השרון	2
ערד	11	קריית ביאליק	7	פרדס חנה־כרכור	5		

מקור: אתר האינטרנט של שירות התעסוקה, www.taasuka.gov.il.

רק כרבע מגילאי 17 מגיע להשכלה גבוהה

דרך המלך לעתיד אישי טוב יותר היא רכישת חינוך והשכלה גבוהה. בישראל, דרך זו מסודרת בצורה של פירמידה: כולם מתחילים יחד במדרגה הראשונה, אך ככל שמתקדמים במעלה הפירמידה מספר העולים קטן. אל פיסגת הפירמידה – לימודים אקדמיים – מגיע רק מיעוט.

ב־2008, רק 26.6% מבני/ות הנוער שהיו מבני/ות 17 בשנת 2000 התחילו ללמוד במוסד להשכלה גבוהה.

אם נשחזר את מסלול ההתקדמות של שכבת גיל זו, נמצא: בשנת 2000, רק 77.9% למדו בכיתות י"ב במסלול המוביל לבחינות הבגרות. מתוכם, רק כמחצית נמצאו זכאים לתעודת בגרות: 40.8%. מקבוצת הגיל. בקרב הזכאים, חלק החזיק בתעודה שלא עמדה בדרישות הסף של המוסדות להשכלה גבוהה. התוצאה: שיעור הזכאים שיכלו להגיש מועמדות להשכלה גבוהה עמד על 35.2% מקבוצת הגיל.

בסופו של דבר רק 26.6% מתוכם הגיעו לאחד המוסדות להשכלה גבוהה עד 2008, דהיינו – 1 מתוך 4.

שיעורם של צעירים יהודיים המגיעים להשכלה גבוהה כפול מזה של צעירים וצעירות ערביים.

אחוז גילאי 17 שהגיעו להשכלה גבוהה

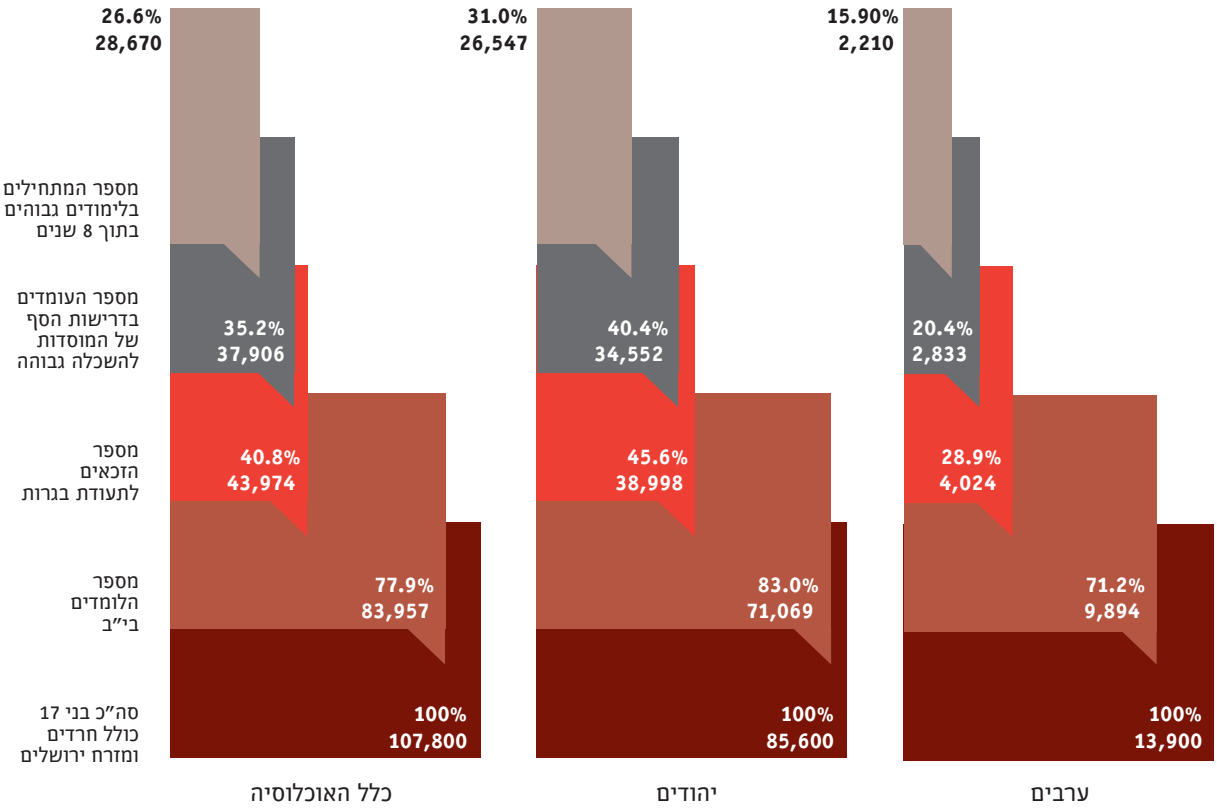

הערות:
1. נתוני הזכאות לבגרות, הם לאחר מועד א'.
2. האחוזים מחושבים מתוך סך כל בני/ות 17 בכל אחת מהקבוצות.
3. ערבים - כולל תלמידים מוסלמים ונוצרים. לא נכללו בדואים בנגב ודרוזים.
4. השכלה גבוהה - סטודנטים הלומדים באוניברסיטאות (לא כולל האוניברסיטה הפתוחה) ובמכללות אקדמיות - פרטיות וציבוריות.

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך משרד החינוך התרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, אגף הבחינות, *נתוני בחינות בגרות*, שנים שונות; הלמ"ס, *שנתון סטטיסטי לישראל*, שנים שונות; מרכז אדוה, *זכאות לבגרות לפי ישוב*, שנים שונות; נתונים שהתקבלו מגף חינוך והשכלה גבוהה בלמ"ס.

מערכת החינוך:

יותר ממחצית בני/ות הנוער אינם זכאים לתעודת בגרות

ב־2008, רק 44.4% מבני/ות 17 השיגו תעודת בגרות (כולל מועד חורף). ב־2007 עמד שיעור ההצלחה על 46.3% (כולל מועד חורף) וב־2006 – על 45.9% (כולל מועד חורף). שיעור הזכאות הנוכחי הוא הנמוך ביותר מאז תחילת העשור.

מתוך כלל הזכאים ב־2008, כ־13% החזיקו בתעודה שאינה עומדת בדרישות הסף של המוסדות האקדמיים. דהיינו, שיעור הזכאים היכולים להציג מועמדות ללמידה במוסד אקדמי עמד ב־2008 על כ־39% בלבד מקבוצת הגיל.

על מידת האי שוויון ניתן ללמוד מן ההבדלים הבין־יישוביים בשיעור הזכאות לתעודת בגרות.

בחרנו לחשב את שיעור הזכאים לתעודת בגרות מקרב כל קבוצת הגיל, הכוללת את תלמידי מזרח ירושלים ואת תלמידי המגזר החרדי, משום שלדעתנו הממשלה נושאת באחריות לרמת ההשכלה של כלל האוכלוסייה – כולל שתי הקבוצות הללו.

הנתונים המוצגים להלן מחושבים על ידי חלוקה של מספר הזכאים לתעודת בגרות ביישוב במספר בני/ות 17 המתגוררים ביישוב.

זכאים לתעודת בגרות כאחוז מבני/ות 17 המתגוררים ביישוב

2008, יישובים בעלי 10,000 תושבים ומעלה, באחוזים, לפי סדר עולה

ממוצע ארצי	44.4	כפר כנא	36	נתיבות	47	מעלה אדומים	58
מודיעין עילית	6	מעלות-תרשיחא	36	קריית מלאכי	47	ראש העין	58
בני ברק	7	באקה־ג'ת	37	טירת כרמל	47	ראשון לציון	59
ביתר עילית	7	אופקים	37	אור יהודה	47	נצרת עילית	59
ג'סר א־זרקא	12	ג'דיידה־מכר	37	קריית עקרון	48	נס ציונה	59
ערערה בנגב	17	לוד	38	קריית ים	48	יקנעם עילית	59
ירושלים	18	טורעאן	38	חדרה	48	אור עקיבא	60
אלעד	20	רמלה	38	חיפה	49	אשקלון	61
אבו סנאן	20	כסייפה	38	גבעת זאב	49	תל מונד	61
ריינה	21	אזור	39	דימונה	51	צורן־קדימה	62
כפר מנדא	22	נחף	39	פרידיס	51	מבשרת ציון	62
קלנסווה	23	מגדל העמק	39	נהרייה	52	תל אביב־יפו	64
רהט	25	צפת	40	אשדוד	52	כפר סבא	64
יפיע	25	כפר קאסם	40	כרמיאל	52	קריית מוצקין	64
עראבה	25	פרדס חנה־כרכור	41	באר שבע	53	יבנה	64
עין מאהל	26	עכו	41	קריית גת	53	רמת השרון	65
טייבה	26	טמרה	41	אילת	54	גני תקווה	65
טירה	28	ערד	43	קריית ביאליק	55	גבעת שמואל	65
אום אל־פחם	30	עיר כרמל	43	נתניה	55	יהוד-נווה אפרים	66
ירכא	31	כפר יונה	43	שדרות	55	הרצלייה	67
כפר קרע	31	עפולה	44	זכרון יעקב	55	שוהם	67
תל שבע	32	נצרת	44	אריאל	56	רעננה	69
מעלה עירון	33	גן יבנה	44	קריית שמונה	56	רמת גן	70
בית שמש	33	אבן יהודה	45	חולון	56	נשר	71
שפרעם	33	ערערה	45	בת ים	56	מודיעין-מכבים-רעות	71
אעבלין	34	בית ג'ן	45	רחובות	56	קריית אונו	72
אכסאל	34	טבריה	45	קריית אתא	56	גבעתיים	72
סח'נין	35	בית שאן	46	פתח תקווה	57	הוד השרון	73
שגור	36	מגאר	46	בנימינה גבעת עדה	57	כוכב יאיר	75

מקור: מרכז אדוה, *זכאות לתעודת בגרות לפי יישוב 2007-2008*, נובמבר 2009.

זכאות לתעודת בגרות:

עלייה ביישובים מבוססים, ירידה בעיירות פיתוח וביישובים ערביים

ב־2008 נרשמה ירידה בשיעור הזכאות לתעודת בגרות בקרב גילאי 17, מ־46.3% ל־44.4%.

מבט על פני העשור כולו מגלה היפוך מגמה: בעוד שבתחילת העשור גדל שיעור הזכאות, מ־45.3% ל־49.2%, אחרי 2004 הוא ירד עד ל־44.4% – שיעור נמוך מזה של תחילת העשור.

כאשר מפרקים את הנתון הכללי לקבוצות אוכלוסייה, מתברר כי הוא מסתיר גידול באי שוויון:

אצל הצעירים והצעירות ביישובים המבוססים לא נרשמה ירידה כלשהי. נהפוך הוא, שיעור הזכאות אצלם עלה, מ־63.8% ב־2004 ל־67.1% ב־2008.

מצד שני, אצל הצעירים והצעירות בעיירות הפיתוח וביישובים הערבים (ללא מזרח ירושלים), שיעור הזכאות ירד באופן חד: בעיירות הפיתוח הוא ירד מ־54.2% ב־2004 ל־46.9% ב־2008 – ירידה של 13.5%; ואילו ביישובים הערביים (ללא מזרח ירושלים) הוא ירד מ־42.2% ב־2004 ל־32.4% ב־2008, ירידה של 23.2%.

גם אצל הבדואים בנגב נרשמה ירידה, ושיעור הזכאות אצלם ב־2008 היה נמוך מזה של 2001. בקרב הדרוזים המגמה היא קופצנית – וגם אצלם שיעור הזכאות ב־2008 נמוך, במעט, ממה שהיה ב־2001.

זכאות לתעודת בגרות בקרב בני/ות 17, לפי מגזר

2008-2001
באחוזים,
יישובים בעלי 10,000 תושבים ומעלה

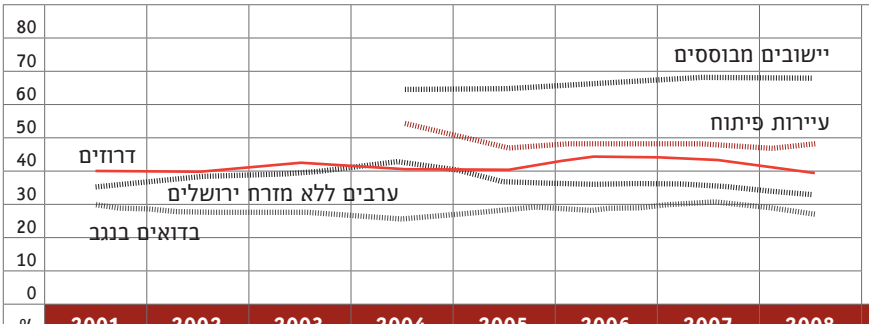

מגזר	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
שיעור ארצי מתוך קבוצת הגיל המלאה	44.4	46.3	45.9	46.4	49.2	48.3	48.4	45.3
יישובים מבוססים	67.1	68.2	66.8	64.1	63.8			
עיירות פיתוח	46.9	48.2	48.7	46.8	54.2			
יהודים ללא תלמידים חרדים	61.3	60.5	58.7	58.2	59.7	58.4	57.7	53.9
יהודים כולל תלמידים חרדים	50.5	51.8	50.8	51.1	53.5	52.8		
דרוזים	39.5	43.7	44.4	40.7	40.5	42.3	39.8	40.8
ערבים ללא מזרח ירושלים	32.4	35.6	35.7	36.8	42.2	39.3	38.3	34.9
בדואים בנגב	26.6	31.0	27.9	28.8	25.6	27.6	27.8	29.9

הערות: 1. יישובים מבוססים הינם יישובים המשוייכים לאשכולות 8-10 בלמ"ס. לא נכללו מועצות איזוריות השייכות לאשכולות הללו.
2. הנתונים עבור היישובים המבוססים ועיירות הפיתוח חושבו על ידינו מתוך קבוצת הגיל המלאה; עבור מגזרים אלה קיימים נתוני זכאות לבגרות לאחר מועד חורף רק משנת 2004.
מקור: מרכז אדוה, *זכאות לתעודת בגרות לפי יישוב 2007-2008*, נובמבר 2009.

פערים יציבים בהשכלה הגבוהה

ב־2008, שיעור הסטודנטים תושבי יישובים יהודיים מבוססים בגילאי 20–29 שלמדו לתואר ראשון באוניברסיטה עמד על 10.1%. שיעור זה היה כפול מן השיעור המקביל ביישובים ערביים – 4.9%. בעיירות הפיתוח, השיעור היה גבוה אך במעט מזה של היישובים הערביים – 5.9%.

פערים אלה היו יציבים למדי מאז שנת 2000.

הפערים קיימים לא רק באוניברסיטאות אלא גם במכללות האקדמיות. זאת, למרות שאחד היעדים של חלק מתוכן, המכללות הציבוריות, היה פתיחת הזדמנויות בפני תושבי הפריפריה. לצערנו, נתוני הלמ"ס אינם מאפשרים הפרדה בין המכללות האקדמיות הציבוריות לבין אלה הפרטיות.

הנתונים עבור המכללות האקדמיות קיימים רק עבור 2002/03 ואילך. הם מצביעים, תחילה, על גידול במספר הלומדים בהן, בכל שלוש קבוצות היישובים.

סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות

2000-2008, לפי סוג יישוב, באחוזים מבני/ות 20-29

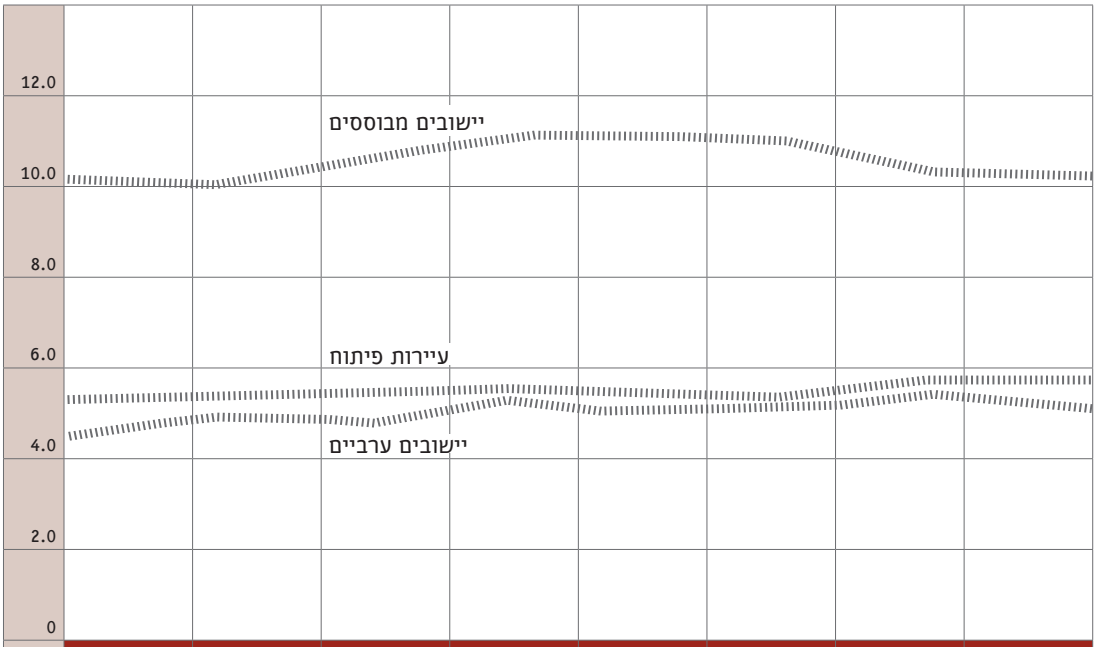

%	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
יישובים מבוססים	10.1	10.0	10.3	10.6	10.6	10.5	10.2	10.1
עיירות פיתוח	5.6	5.7	5.7	5.8	5.7	5.6	5.9	5.9
יישובים ערביים	4.5	4.8	4.7	5.1	5.0	5.0	5.2	4.9

הערה: הנתונים אינם כוללים את האוניברסיטה הפתוחה.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, *הרשויות המקומיות בישראל*, שנים שונות; הלמ"ס, *תכונות דמוגרפיות של מועמדים ללימודים, סטודנטים ומקבלי תארים במוסדות להשכלה גבוהה*, שנים שונות; הלמ"ס, *סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה תשס"ז*, אוקטובר 2008; הנתונים על מספר הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות לשנת 2008 התקבלו מגף חינוך גבוה בלמ"ס.

עוד הם מעלים כי גם במכללות האקדמיות נהנים צעירי/ות היישובים המבוססים מייצוג־יתר. ב־2008, עמד שיעורם על 9.8%, בעוד שבעיירות הפיתוח הוא עמד על 5.9%. בשתי קבוצות יישובים אלה, שיעור הלומדים במכללות האקדמיות היה דומה לשיעור הלומדים באוניברסיטאות.

לעומת זאת, ייצוגם של היישובים הערבים במכללות האקדמיות – 2.0% ב־2008 – נמוך משהוא באוניברסיטאות – 4.9%.

סטודנטים לתואר ראשון במכללות אקדמיות

2002-2008, לפי סוג יישוב, באחוזים מבני/ות 20-29

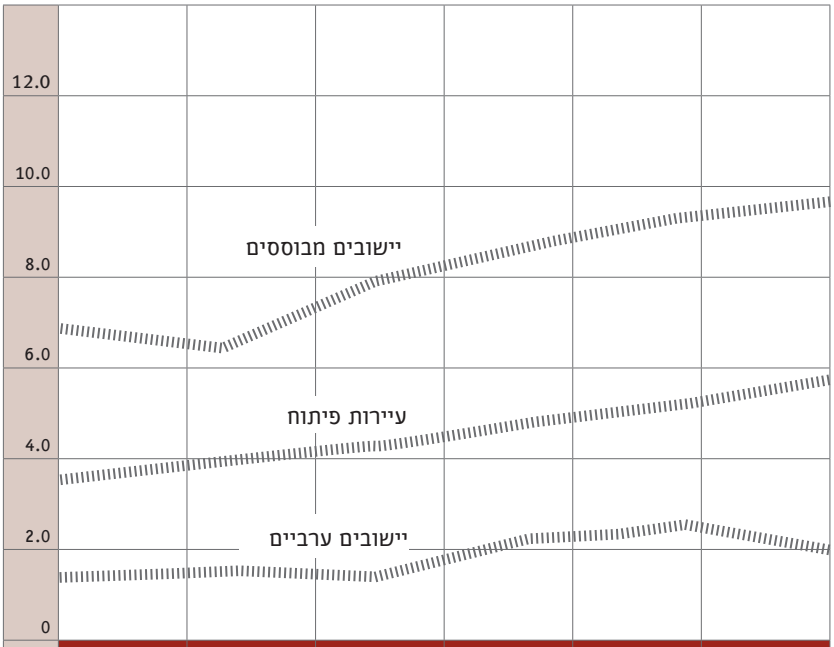

%	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
יישובים מבוססים	6.9	6.5	8.0	8.5	9.1	9.8
עיירות פיתוח	3.8	4.0	4.4	5.1	5.5	5.9
יישובים ערביים	1.5	1.6	1.5	2.1	2.4	2.0

הערה: לא התפרסמו נתונים לשנים 2000-2001.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, *הרשויות המקומיות בישראל*, שנים שונות; הלמ"ס, *תכונות דמוגרפיות של מועמדים ללימודים, סטודנטים ומקבלי תארים במוסדות להשכלה גבוהה*, שנים שונות; הלמ"ס, *סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה תשס"ז*, אוקטובר 2008; הנתונים על מספר הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות לשנת 2008 התקבלו מגף חינוך גבוה בלמ"ס.

סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות 2007/8

כאחוז מבני/ות 20-29, לפי יישוב, יישובים שבהם 30 סטודנטים או יותר, לפי סדר יורד בטור של סך הלומדים לתואר ראשון

יישוב	סך הלומדים לתואר ראשון	מזה: שיעור הלומדים באוניברסיטה	מזה: שיעור הלומדים במכללה אקדמית
סך הכל	13.2	6.8	6.4
להבים	32.4	18.7	13.7
אלקנה	29.2	13.2	16.0
הר אדר	28.6	19.0	9.6
עומר	27.7	18.8	8.9
מיתר	27.0	16.5	10.5
קדומים	26.6	11.2	15.4
כפר ורדים	25.1	14.0	11.1
גבעת שמואל	24.9	18.1	6.7
סביון	24.3	11.4	12.9
קרית טבעון	23.9	16.2	7.7
כפר שמריהו	23.4	8.8	14.6
רמת השרון	22.9	10.8	12.1
מטולה	22.9	6.5	16.4
קרית אונו	22.7	11.0	11.8
אבן יהודה	22.4	10.5	11.9
רעננה	22.3	11.5	10.9
אפרתה	22.3	12.1	10.1
כוכב יאיר	22.1	11.0	11.1
נשר	22.0	16.8	5.2
רמת ישי	21.8	12.3	9.5
גבעתיים	21.3	10.8	10.5
שוהם	21.3	11.1	10.2
מודיעין -מכבים-רעות	20.8	11.0	9.8
אלפי מנשה	20.8	8.4	12.5
מעיליא	20.5	16.7	3.8
הרצליה	20.2	8.0	12.3
זכרון יעקב	20.2	11.4	8.8
מבשרת ציון	20.1	11.0	9.2
קרני שומרון	19.4	8.5	10.9
כרמיאל	19.3	9.5	9.7
פרדסייה	19.1	7.4	11.7
חיפה	19.0	14.2	4.8
מזכרת בתיה	19.0	10.4	8.5
קרית מוצקין	19.0	11.9	7.1
קרית ביאליק	18.9	12.2	6.8
נס ציונה	18.8	9.6	9.2
הוד השרון	18.7	8.1	10.7
כפר סבא	18.6	9.1	9.5
רמת גן	18.4	9.6	8.9
תל אביב-יפו	18.4	9.5	8.9
אורנית	18.4	6.7	11.7
חורפיש	18.2	13.3	4.9
כפר כמא	18.1	10.9	7.2
בנימינה-גבעת עדה	18.0	8.9	9.1
גני תקווה	17.9	9.2	8.7
אריאל	17.5	2.9	14.5
ראשון לציון	17.4	7.1	10.3
נהרייה	16.7	10.7	6.0
ג'ש	16.7	10.9	5.8
יהוד נווה-אפרים	16.5	7.8	8.7
רחובות	16.3	9.1	7.1
גדרה	16.2	9.1	7.1
פתח תקווה	16.2	6.9	9.3
גבעת זאב	16.0	7.7	8.2
יבנה	15.8	8.1	7.6
בית אריה	15.7	8.0	7.8
גן יבנה	15.6	7.7	7.9
קרית שמונה	15.4	5.5	9.9
באר שבע	15.3	7.3	8.0
קרית אתא	15.1	9.0	6.1
יקנעם עילית	15.0	9.1	6.0
פסוטה	15.0	10.0	5.0
אליכין	14.9	3.3	11.6
אשקלון	14.8	7.3	7.5
ראש העין	14.6	5.3	9.3
קצרין	14.6	7.8	6.8
מעלה אדומים	14.5	6.9	7.6
כפר יאסיף	14.5	11.4	3.1
בית אל	14.3	5.0	9.2
נצרת עילית	14.1	7.3	6.8
חולון	14.1	5.7	8.4
ערד	14.1	6.4	7.6
עפולה	14.0	5.5	8.5
מעלות-תרשיחא	13.9	8.6	5.2
תל מונד	13.7	5.6	8.1
נתניה	13.6	5.3	8.3
שלומי	13.6	8.4	5.1
כפר יונה	13.5	5.1	8.4
שדרות	13.5	3.5	10.0
אשדוד	13.0	6.3	6.7
קרית ים	12.9	8.0	4.8
ג'וליס	12.9	8.6	4.2
חדרה	12.8	5.2	7.6
קרית גת	12.8	6.1	6.8
צורן-קדימה	12.8	5.9	6.8
ראמה	12.5	8.9	3.6
בית דגן	12.3	5.2	7.1
אזור	12.3	4.9	7.4
נצרת	11.9	8.3	3.6
עכו	11.9	8.0	3.9
בית שאן	11.8	6.1	5.7
טבריה	11.8	6.9	4.9
מצפה רמון	11.6	6.0	5.6
פרדס חנה-כרכור	11.5	5.2	6.3
דבורייה	11.3	7.0	4.3

היישוב	סך הלומדים לתואר ראשון	מזה: שיעור הלומדים באוניברסיטה	מזה: שיעור הלומדים במכללה אקדמית
פקיעין	11.3	8.3	3.1
צפת	11.0	7.4	3.7
בני עי"ש	11.0	5.3	5.7
טירת כרמל	10.7	7.5	3.2
מעלה אפרים	10.7	2.8	7.8
ירוחם	10.6	4.9	5.8
מגדל העמק	10.6	4.9	5.7
דימונה	10.5	4.0	6.5
חצור הגלילית	10.5	6.1	4.3
כאוכב אבו אל־היג'א	10.2	7.8	2.4
קציר חריש	10.2	4.9	5.3
אור עקיבא	10.2	4.4	5.8
קרית עקרון	10.0	5.2	4.8
באר יעקב	10.0	4.3	5.7
טורעאן	9.9	7.7	2.2
בת ים	9.8	4.1	5.7
דאלית אל־כרמל עספיא	9.7	7.4	2.3
סאג'ור	9.6	7.1	2.5
מזרעה	9.6	9.4	0.2
קרית מלאכי	9.5	4.5	5.0
עיילבון	9.4	6.6	2.8
יפיע	9.2	6.4	2.8
אופקים	9.2	3.4	5.8
אילת	8.6	6.0	2.6
נתיבות	8.5	2.8	5.7
לוד	8.5	3.8	4.6
בית ג'ן	8.4	6.2	2.2
ירושלים	8.4	4.3	4.1
זמר	8.3	5.6	2.8
אור יהודה	8.3	2.4	5.9
כפר ברא	8.2	4.3	4.0
יאנוח־ג'ת	8.1	6.2	1.9
קרית ארבע	8.1	3.1	5.0
מג'אר	7.9	6.6	1.4
דייר חנא	7.9	5.8	2.1
נחף	7.9	6.3	1.6
משהד	7.7	6.0	1.7
טירה	7.7	4.7	3.0
אבו גוש	7.7	4.3	3.4
כפר קרע	7.6	4.8	2.8
ריינה	7.3	5.0	2.3
אעבלין	7.3	6.0	1.3
טמרה	7.3	6.1	1.2
אבו סנאן	7.2	5.5	1.7
כפר כנא	7.2	5.5	1.8
שפרעם	7.1	5.2	1.8
סח'נין	7.0	5.5	1.6
כעביה־טבאש־חג'אגרה	7.0	4.5	2.5
עראבה	7.0	5.2	1.8
שבלי אום־אל־גנם	6.8	4.9	1.9
אכסאל	6.8	3.4	3.5
רמלה	6.6	2.7	3.9
ירכא	6.6	5.2	1.4
ג'לג'וליה	6.5	3.9	2.6
כאבול	6.4	5.3	1.1
שעב	6.2	4.8	1.4
באקה־ג'ת	6.2	4.3	1.9
טייבה	6.1	3.2	2.9
שגור	6.1	4.9	1.2
ערערה	5.9	3.9	2.1
כסרא־סמיע	5.9	5.1	0.8
ג'דיידה־מכר	5.8	4.5	1.4
עין מאהל	5.7	3.8	1.9
בית שמש	5.6	2.3	3.3
כפר קאסם	5.3	3.7	1.6
קלנסווה	5.2	2.5	2.7
בסמ"ה	5.0	2.9	2.1
מעלה עירון	5.0	3.3	1.7
טובא זנגריה	4.9	3.7	1.2
מג'דל שמס	4.7	2.1	2.5
בועיינה־נוג'ידאת	4.6	3.5	1.1
אום אל־פחם	4.4	2.8	1.5
בני ברק	3.9	1.6	2.3
זרזיר	3.8	2.2	1.6
פוריידיס	3.8	3.1	0.7
בסמ"ת טבעון	3.7	2.5	1.2
כפר מנדא	3.6	2.5	1.1
בוקעאתא	3.4	1.9	1.5
ביר אל מכסור	3.3	2.4	0.9
אלעד	3.1	0.9	2.2
עילוט	3.1	1.6	1.5
כסייפה	3.0	2.3	0.7
לקיה	2.9	2.1	0.8
רהט	2.8	1.4	1.3
תל שבע	2.7	1.1	1.5
חורה	2.6	1.9	0.8
ערערה בנגב	1.5	0.7	0.7
בית"ר עילית	1.1	0.1	1.1
מודיעין עלית	0.9	0.2	0.7

הערות: 1. הלמ"ס מפרסמת נתונים על סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות רק עבור יישובים שבהם 30 סטודנטים או יותר. הממוצע הארצי של הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות כולל את כל הסטודנטים לתואר ראשון מכל היישובים בארץ, בכלל זה גם יישובים שעבורם הלמ"ס לא פירסם נתונים.
2. מכללה אקדמית - סך הסטודנטים הלומדים במכללות פרטיות ומכללות ציבוריות לקראת תואר ראשון.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, רשויות מקומיות בישראל 2007, קובץ נתונים לעיבוד, אתר האינטרנט של הלמ"ס; הנתונים על מספר הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות התקבלו מגף חינוך גבוה בלמ"ס.

מערכת הבריאות:

שחיקה במימון הציבורי ועלייה בתשלומי חולים

ב־2008 המשיך להתרחב הפער בין המימון הרצוי של סל שירותי הבריאות שמעניקות קופות החולים ובין המימון המצוי.

המימון הרצוי הוא זה הכולל עידכון ראוי של הסל, שנה אחר שנה, בהתאם לשינויים הדמוגרפיים, לשינויי המחירים ולשינויים הטכנולוגיים.

המימון המצוי הוא זה הקיים בפועל: למרבה הצער, חוק ביטוח בריאות ממלכתי משנת 1994 אינו כולל מנגנון של עדכון מלא וקבוע.

כאשר העדכון אינו מלא, מערכת הבריאות נאלצת לגייס משאבים נוספים, בראש ובראשונה באמצעות גביית תשלומים עבור תרופות וטיפולים, מעבר למה שמשלמים במסגרת דמי בריאות.

אילו היה הסל מתעדכן במלואו מדי שנה, המימון שלו היה עומד ב־2008 על 34.8 מיליארד ש"ח לערך, בעוד שבפועל הוא עמד באותה שנה על 26.6 מיליארד ש"ח לערך.

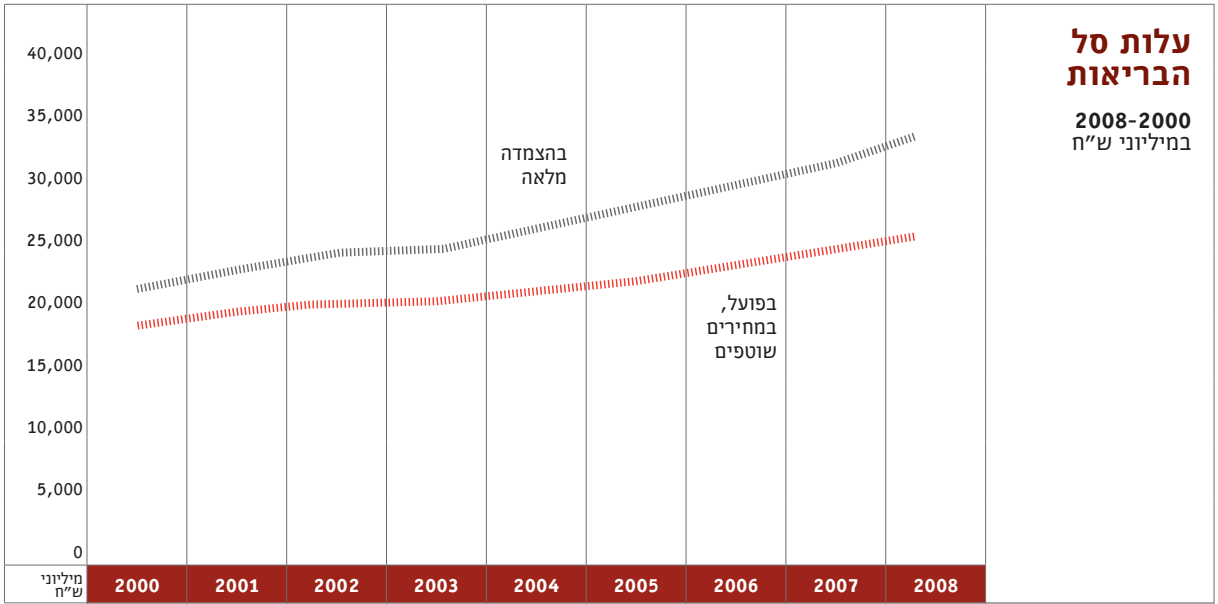

מיליוני ש"ח	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
בפועל, במחירים שוטפים	19,269	20,268	21,118	21,135	22,008	22,768	24,041	24,946	26,599
בהצמדה מלאה	22,137	23,724	24,942	25,514	27,106	28,604	30,509	32,267	34,828

הערות: 1. עלות סל הבריאות בהצמדה מלאה - נתוני סל הבריאות חושבו על פי שלושה מדדים: שינוי דמוגרפי, שינוי טכנולוגי ושינוי במדד יוקר הבריאות. עבור כל אחד מהמדדים נבדק השינוי בו משנה לשנה.
2. בסל הבריאות קיימים גם שינויים אחרים מלבד אלו שנסקרו כאן. שינויים אלו לא נלקחו בחשבון.
3. הנתון של עלות הסל בהצמדה מלאה מראה לנו כמה אמור היה להיות בסל הבריאות בהשוואה לסל שנקבע בשנת 2000. כלומר, מה היה השינוי הכספי הדרוש בכדי לשמור על הרמה שנקבעה בשנת 2000.
4. יש להשוות את עלות הסל בהצמדה מלאה לעלות הסל בפועל, במחירים שוטפים, בצורה זו אפשר לראות את הפער בין הנתון השוטף לביו מה שאמור היה להיות אילו היו מבוצעים השינויים שנסקרו לעיל.
מקור: מרכז אדוה, הצעת התקציב והצעת חוק ההסדרים 2009-2010: עדיין לא חוזרים לרמה התקציבית של תחילת העשור, מצגת, יולי 2009.

מערכת הבריאות:

הכפלת נטל התשלומים של משקי־הבית

כתוצאה משחיקת המימון הממשלתי של סל הבריאות גדל נטל המימון על צרכני שירותי הבריאות. כך, למשל, רק חלק מהתרופות החדשות הנחשבות כיעילות, שיצאו לשוק, הוכנס לסל השירותים; תרופות אחרות נכללו בביטוחים משלימים, הנמכרים על ידי קופות החולים ועל ידי חברות ביטוח. מי שלא רוכש/ת ביטוח משלים אינו מקבל/ת הנחה בתרופות החדשות שלא הוכנסו לסל.

לא רק עבור תרופות נדרשים החולים לשלם, אלא גם עבור שירותים שונים ומגוונים. למשל, קופות החולים גובות כיום תשלומים עבור ביקור אצל רופאים מומחים ועבור בדיקות במכונים ובמרפאות חוץ של בתי־חולים.

כל אלה מגדילים את הנטל המוטל על צרכני הבריאות.

בשנת 2000 עמד נטל כספי זה על 3.8 מיליארד ש"ח.

איך אנו יודעים זאת? פשוט – זהו סך ההכנסות של קופות החולים ושל חברות הביטוח המסחריות ממכירה של ביטוחים משלימים ומגבייה (בקופות החולים) של תשלומים עבור תרופות וטיפולים.

בשנת 2007 גדל הנטל הכספי על משקי־הבית והגיע לסכום ל־7.0 מיליארד ש"ח.

הכנסות של קופות חולים ושל חברות ביטוח מתשלומים של משקי בית מעבר לדמי בריאות

2008-2000

במחירי 2008, במיליארדי ש"ח

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
הכנסות של קופות החולים ממכירת ביטוח משלים	0.9	1.2	1.3	1.5	1.7	1.7	1.9	2.2	2.2
הכנסות של קופות החולים מהשתתפות של חברים עבור תרופות וטיפולים[1]	2.1	2.3	2.5	2.7	2.9	3.1	3.2	3.2	א.נ.
הכנסות של חברות ביטוח מסחריות ממכירת ביטוח רפואי	0.8	0.8	0.9	1.0	1.1	1.4	1.5	1.6	1.6
ס"ה הכנסות של קופות חולים (מעבר לדמי בריאות) וחברות ביטוח	3.8	4.3	4.7	5.2	5.8	6.2	6.5	7.0	א.נ.

במיליארדי ש"ח, במחירי 2008

הערות: **1.** סעיף זה כולל הכנסות של קופות החולים משרותים במסגרת סל הבריאות (תרופות, תשלום לרופא, תשלומים רבעוניים שונים) וכן משרותים ותרופות שהם מחוץ לסל הבריאות.
2. הנתונים שלעיל אינן כוללים את ההוצאה של המבוטחים על ביטוח סיעודי.

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו על ידי גף חשבונות לאומיים בלמ"ס.

שחיקת האוניברסליות והשוויוניות: יותר הכנסה, יותר ביטוח בריאות

ב־2008 נמשך הגידול בהוצאה של משקי בית על ביטוחי בריאות פרטיים ומשלימים. ההוצאה החודשית של משקי בית בעשירון העליון גדלה מ־327 ש"ח ל־341 ש"ח וההוצאה של העשירון השני מ־73 ש"ח ל־82 ש"ח. בעשירון הששי, לעומת זאת, נרשמה ירידה קלה, שקשה להסבירה.

במהלך השנים 2000–2008 הוכפל משקל הביטוחים הנוספים בסך הוצאות משקי הבית על בריאות, מכ־17% ל־25%.

כולם שילמו יותר – אבל משפחות שהכנסתן גדולה יותר יכלו להרשות לעצמן לרכוש ביטוחים רבים ויקרים, בעוד שמשפחות מעוטות הכנסה יכלו לרכוש הרבה פחות.

הפער בין העשירונים השונים בולט במיוחד בכל הנוגע לביטוחים פרטיים: ב־2008, משקי־בית בעשירון העליון רכשו ביטוחים פרטיים בסכום ממוצע של 173 ש"ח, בעוד שמשקי־בית בעשירון השני רכשו בסכום קטן פי עשר, לערך – 16 ש"ח.

יש לומר כי הסכנה הגדולה ביותר הטמונה בגידול בביטוחים הפרטיים והמשלימים היא, שתרופות וטיפולים חיוניים עלולים להיות מוסטים מהסל הבסיסי שכולם מקבלים, בתמורה למס בריאות, אל הביטוחים הפרטיים והמשלימים. מהלך שכזה יפגע בנגישות של כלל הציבור לתרופות ולטיפולים אלה.

צריך להוסיף כי הנתונים הללו הם ממוצעים עבור כל עשירון. הממוצעים מסתירים את העובדה שבעשירונים הנמוכים יש משקי־בית רבים שכלל אינם רוכשים ביטוחים נוספים.

סך ההוצאה של משקי־בית על ביטוחי בריאות משלימים ופרטיים

עשירונים 2, 6 ו־10, 2000–2008
לפי עשירוני הכנסה כספית נטו למשק בית בש"ח, במחירי 2008

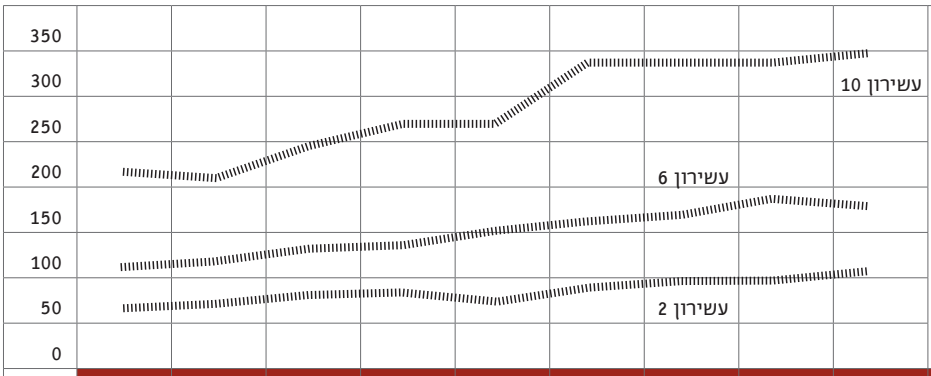

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ש"ח									
עשירון 2									
פרטי	10	7	13	15	3	7	16	16	16
משלים	30	39	43	43	47	56	57	58	66
סך הכל	39	46	56	58	50	63	73	73	82
עשירון 6									
פרטי	31	21	29	32	35	41	49	54	42
משלים	57	74	77	80	92	99	99	116	118
סך הכל	88	95	107	113	127	140	149	170	160
עשירון 10									
פרטי	104	86	112	128	119	181	178	161	173
משלים	99	108	118	125	136	144	150	166	168
סך הכל	203	194	230	253	254	325	327	327	341

הערות: **1.** ביטוח בריאות כולל ביטוח משלים בקופת חולים וביטוח בריאות מסחרי בחברת ביטוח.
2. הנתונים המוצגים לעיל מעוגלים לכן תיתכן אי התאמה לנתוני הסך הכל.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מנף צריכה שבלמ"ס.

פנסיה:
אי שוויון גם בדור הבא של הקשישים

ב־2008, משק בית בחמישון העליון הפריש לפנסיה ולתגמולים סכום חודשי ממוצע של 991 ש"ח.

באותה שנה, משק בית בחמישון התחתון הפריש סכום חודשי ממוצע של 33 ש"ח.

רמת החיים של כל אחד מהם, בהגיע המפרנסים והמפרנסות לגיל הפרישה, תהיה שונה לחלוטין.

הלוח שלהלן מעלה עוד, כי במהלך העשור האחרון הגדילו משקי בית בחמישון העליון את הפרשותיהם לפנסיה ולתגמולים ב־71%; לעומת זאת, ההפרשות של משקי בית בחמישון השלישי גדלו ב־30% וההפרשות של החמישון התחתון ב־10% בלבד.

יש לזכור כי הממוצע מאגד משקי־בית שבהם איש אינו מפריש לקרן פנסיה יחד עם משקי־בית שבהם כן מפרישים. יש לציין עוד כי ביטוח פנסיוני רווח בקרב עובדים ועובדות מן המעמד הבינוני והגבוה, בעוד שבקרב מקביליהם במעמד הנמוך הוא רווח פחות.

הוצאה חודשית ממוצעת של משקי בית לקופות פנסיה ותגמולים, לפי חמישונים

2008-2000
לפי הכנסה נטו לנפש סטנדרטית בש"ח, במחירי 2008

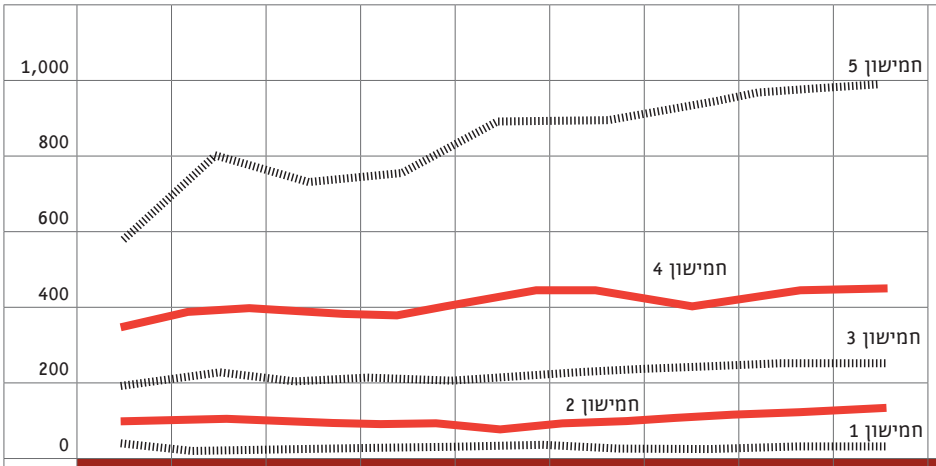

	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	ש"ח
חמישון 1	33	27	26	28	39	25	28	20	30	
חמישון 2	136	124	109	103	82	98	94	116	99	
חמישון 3	250	258	241	237	208	213	204	223	192	
חמישון 4	455	442	397	456	433	383	385	391	339	
חמישון 5	991	974	945	890	893	756	738	805	580	
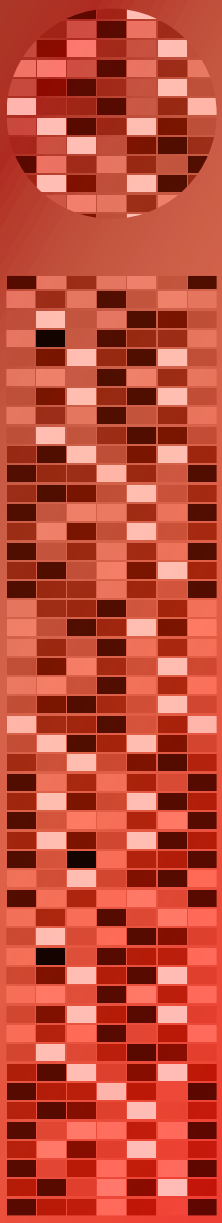
הערה: חמישון - שני עשירונים
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, *סקר הוצאות משק הבית*, שנים שונות; הנתון לשנת 2008 התקבל מגף צריכה בלמ"ס